

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Michaela Dufková

**CIVILNÍ PROCES V KONTINENTÁLNÍM A ANGLOAMERICKÉM
PRÁVNÍM SYSTÉMU**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. května 2014

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Michaela Dufková

Obsah

1. Úvod	4
2. Základní pojmy	6
2.1. Pojem civilního procesu.....	6
2.2. Velké právní systémy.....	7
2.3. Srovnávací právní věda.....	8
3. Historie civilního procesu.....	9
3.1. Historie civilního procesu na území kontinentální Evropy	9
3.2. Historie civilního procesu v Anglii.....	12
3.3. Historie civilního procesu v USA.....	18
4. Kontinentální systém	20
4.1. Prameny práva	20
4.2. Soudy a soudci	22
4.3. Civilní proces v kontinentálním právu a jeho zásady	24
4.3.1. Zásada projednací a vyšetřovací.....	25
4.3.2. Dokazování.....	26
4.3.3. Zásada veřejnosti a ústnosti.....	29
4.3.4. Průběh řízení.....	30
4.3.5. Zásada rychlosti a efektivnosti řízení.....	32
4.3.6. Rozhodování a rozhodnutí.....	33

5. Civilní proces v angloamerickém systému práva	34
A. Anglie	34
5.1. Prameny práva	35
5.2. Soudy a soudci	40
5.3. Civilní proces v Anglii.....	42
5.3.1. Zásada projednací a vyšetřovací.....	42
5.3.2. Dokazování.....	45
5.3.3. Zásada veřejnosti a ústnosti.....	48
5.3.4. Průběh řízení v Anglii	49
5.3.5. Zásada rychlosti a efektivnosti řízení.....	51
5.3.6. Rozhodování a rozhodnutí.....	54
B. USA	56
5.4. Prameny práva	56
5.5. Soudy a soudci	58
5.6. Civilní proces v USA.....	60
6. Srovnání civilního procesu v obou systémech práva	62
7. Europeizace civilního procesu.....	72
7.1. V rámci Evropské Unie.....	72
7.2. V rámci Rady Evropy	75
7.3. UNIDROIT	76

8. Závěr.....	76
Seznam použité literatury	79
Resumé.....	84
Klíčová slova	87

1. Úvod

Cílem této práce je provést srovnání civilního procesu ve dvou odlišných systémech práva, kontinentálním a angloamerickém. Prostřednictvím civilního procesu mají soudy poskytovat ochranu subjektivním právům a oprávněným zájmům fyzických i právnických osob, a tím uskutečňovat výkon spravedlnosti. Je zřejmé, že v různých právních systémech může být cesta k tomuto cíli odlišná. Jednotlivé státy odedávna porovnávají své právo s právními pořádky sousedních zemí. Nabyté poznatky poté využívají ke zdokonalování práva ve své zemi. Z tohoto důvodu je právní komparatistika velmi přínosnou disciplínou, a proto jsem si pro svou diplomovou práci zvolila toto téma, při jehož zpracování mohu využít metody srovnávací právní vědy.

Práce je založena zejména na studiu dokumentů a české i cizojazyčné literatury. Při zpracování byla využita zejména metoda indukce a metody srovnávací právní vědy, konkrétně komparativní metoda. Zjištění o kontinentálním právním systému jsou založena zejména na studiu právního řádu České republiky s revizí dle právní úpravy platné v Německu. Podkladem pro poznatky o angloamerickém právním systému bylo zejména právo Anglie a Walesu a v menším rozsahu též právní úprava platná v USA.

Pozornost je zaměřena na civilní proces v užším smyslu, tedy na občanské soudní řízení nalézací, a to pouze na řízení sporné. V úvodu práce je nejprve definován pojem civilního procesu, vymezeno, co je myšleno velkými právními systémy a velmi stručně popsána srovnávací právní věda. Další část práce se zabývá historií civilního procesu. Kapitola popisující historii civilního procesu na území Anglie zahrnuje též výklad pojmů common law a equity. V následujících dvou kapitoly, z nichž každá je

věnována jednomu z obou právních systémů, jsou nastíněna základní filozofická východiska civilního procesu v jednotlivých zemích a podrobněji rozebrány prameny práva, soudní soustavy a postavení soudců a zejména též základní zásady ovládající civilní proces. Na tyto kapitoly navazuje část, ve které je porovnán civilní proces v obou systémech. Na závěr práce je zařazena kapitola, která se věnuje prolínání a sbližování obou systémů v oblasti civilního procesu, a to zejména v rámci evropské spolupráce.

Tento text je ukončen k 6. 5. 2014

2. Základní pojmy

2.1. Pojem civilního procesu

Pojem proces má původ v latinském termínu *processus*, který znamená vývoj či postup. Vymezení tohoto pojmu není jednoduchou otázkou, a tak se na základě různých přístupů v právní vědě vytvořily různé názorové skupiny na tuto problematiku. Za nejdůležitější považují definici, podle které je proces „*právem upravený postup některých právních subjektů vedoucí k dosažení právních následků.*“¹ Civilní proces jako jeden z druhů soudního řízení patří do kategorie procesů. Civilní proces není jednotný, ale vnitřně diferencovaný na několik druhů řízení. Za základní bývají považovány řízení nalézací a vykonávací. Dalšími druhy řízení jsou insolvenční a zajišťovací řízení, popř. i řízení rozhodčí.

Zde se budeme zabývat pouze řízením nalézacím. Nalézací řízení je takové, ve kterém dochází k „nalézání práva“. To může spočívat buď v tom, že soud zjišťuje, co je právo, anebo právo vytváří. Cílem nalézacího řízení je vydání autoritativního rozhodnutí soudu, které určitým způsobem upravuje právní vztahy účastníků řízení. V rámci nalézacího řízení rozeznáváme dva poddruhy, a to řízení sporná a nesporná. Pozornost bude věnována nalézacímu řízení spornému. Právní věda není zcela jednotná v otázce rozhraničení mezi sporným a nesporným řízením. Z řady teorií považují za nejpřesnější tu, která rozdíl mezi oběma spatřuje v tom, že sporné řízení má funkci

¹ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 32-33

reparační – jeho cílem je napravit porušení práva. Oproti tomu řízení nesporné má zejména funkci preventivní – jeho cílem je předejít možnému sporu.²

2.2. Velké právní systémy

Základní funkcí práva je zajistit jednotlivcům určitý stupeň ochrany jejich práv a zabezpečit alespoň nezbytnou míru spravedlnosti ve společnosti. Těchto cílů právo dosahuje prostřednictvím práva hmotného i procesního, protože je potřeba nejen stanovit pravidla chování, ale i zajistit jejich dodržování. Na světě existují různé právní systémy. Přestože mají stejný cíl, mohou se lišit ve způsobech, kterými těchto cílů dosahují. Je to dané tím, že se vyvíjely odděleně, pod vlivem různých okolností. Právní systémy jednotlivých zemí lze obecně rozdělit do tří základních skupin na právní systémy kontinentální, angloamerický a islámský.

Původ kontinentálního práva lze hledat ve středověké recepci práva římského. V období rozvoje měst a obchodu přestalo dosud používané roztržité právo s řadou místních obyčejů stačit. Tehdejší evropské univerzity postupně vypracovávaly nové společné evropské právo, založené na morálce a inspirované právem kanonickým a právě právem římským, jež se tehdy těšilo velkému obdivu.³ Název kontinentální právo se používá tedy z toho důvodu, že systém vznikl na území kontinentální Evropy, kde má i dodnes prakticky výlučné postavení. Odtud se především cestou kolonizace dostal i na další kontinenty, kde došlo k jeho rozšíření, a to např. v Latinské Americe, Japonsku či

² Tamtéž, str. 39

³ KUBŮ, Lubomír, Pavel HUNGR a Petr OSINA. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, str. 187

na Blízkém Východě.⁴ Kontinentální systém není jednotný a obvykle se rozděluje na několik podkategorií, např. Gerloch uvádí pět subsystémů: románsko-germánský (kam spadá i právní systém ČR a Německa, z jejichž právní úpravy jsou poznatky o kontinentálním právu v této práci čerpány), skandinávský, východoevropský, balkánský a systém bývalých koloniálních zemí.⁵

Angloamerický právní systém vznikl v Anglii, odkud se rozšířil do zemí, které kdysi byly pod britskou koloniální nadvládou, např. USA, Kanada, Austrálie a Nový Zéland. Dodnes má právo v těchto zemích obdobnou strukturu jako právo anglické, užívá se zde obdobného pojmosloví a lze zde nalézt obdobné instituty. Přesto se dnes právní řády v těchto oblastech vzhledem k dlouhému oddělenému vývoji od práva anglického značně liší.

2.3. Srovnávací právní věda

Srovnávací právní vědu lze označit za disciplínu či „*intelektuální aktivitu, jejímž předmětem je právo a jejímž postupem je komparace.*“⁶ Základní metodou, která je při srovnávací právní vědě využívána je metoda srovnávací, kterou Knapp definuje jako „*srovnávání s cílem získání vědeckých poznatků.*“⁷ Srovnávání má tři základní prvky, kterými jsou *comparatum* (to, k čemu je srovnáváno), *comparandum* (to, s čím

⁴ HARVÁNEK, Jaromír. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c1998, str. 301

⁵ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Čeněk, 2004, str. 113

⁶ ZWEIGERT, K., KÖTZ, H. *An Introduction to Comparative Law*. 3. vydání. New York: Oxford University Press, 1998, str. 2

⁷ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, str.

srovnáváme) a *tertium comparationis* (prvek, který porovnáváme – porovnávací základ společný oběma srovnávaným předmětům). Comparatem v této práci bude právo zemí kontinentálního systému (zejména právní řád ČR a Německa), comparandem zejména právo anglické a částečně právo USA a tertium comparationis bude nejprve historie, a poté jednotlivé instituty civilního procesu.

3. Historie civilního procesu

3.1. Historie civilního procesu na území kontinentální Evropy

Řešení právních sporů mezi jednotlivci je dnes svěřeno moci soudní. Stát je autoritou, která stanovuje závazná pravidla, zajišťuje jejich náležité dodržování a umožňuje prosazování práv jednotlivců. V dobách předstátních společností, kdy neexistoval právní řád ani instituce, které by jednotlivci ochranu práv zajistily, byli občané odkázáni na svépomoc. Ta zajisté nebyla dokonalým prostředkem. Proto se její význam postupně snižoval s tím, jak se vyvíjela a sílila státní moc. Svépomoc byla omezována zejména tím, že byly stanovovány podmínky a pravidla jejího použití. Postupně se státní moc zcela ujala role ochránce práv a počala řešit konflikty prostřednictvím soudního procesu.⁸ Původně měla všechna soudní řízení povahu řízení sporného, ať už se jednalo o záležitosti civilní či trestní. Z tohoto jednotného modelu se později pro svá specifika vydělilo řízení trestní. Tím se rozsah původního procesu omezil pouze na záležitosti občanskoprávní.⁹

⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, str. 19-20

⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 52

Vývoj kontinentálního práva je úzce spojen s recepcí římskoprávní tradice. V oblasti soukromoprávního řízení se ve starověkém Římě uplatňovala zásada obžalovací, kdy soudy projednávaly pouze případy, které oprávnění žalobou na soud vznesli. Existovala celá řada druhů žalob, které byly nástrojem k zahájení soudního řízení – tzv. *actiones*. Průběh řízení od podání žaloby až po vynesení rozsudku byl upraven ve zvláštních předpisech. Původně velmi formální řízení se postupně zjednodušovalo a rozvolňovalo. Co se týče důkazů v římském soukromém procesu, zprvu bylo téměř výlučným důkazem ústní svědectví. To bylo později doplněno důkazy písemnými, tedy listinami. Obvyklé bylo též užívání právních domněnek a fikcí.¹⁰ Právo bylo v Římě již od 5. století př. n. l. zachycováno v písemné podobě (Zákon dvanácti desek).

Na území kontinentální Evropy se setkáváme též s právem zvykovým, které bývá častěji spojováno s právní kulturou angloamerickou. Například právo germánských národů bylo původně založeno právě pouze na právním obyčeji. Až poté, co se počínají usídlovat na území římského impéria, tedy asi od 3. století n. l., se právo mění a dostává podobu psaných kodifikací, tzv. *leges barbarorum*. Oproti přísně formálnímu procesu římskoprávnímu, jsou zde procesní formy volné a nepřilíš určité. Nejvýznamnějším důkazním prostředkem je očistná přísaha žalovaného, obvykle následovaná přísahami dalších osob. Ačkoli se již v raném středověku používaly racionální důkazy, obdobné dnešním důkazním prostředkům, jako jsou listiny a svědectví, docházelo též k používání důkazních prostředků iracionálních, tzv. ordálů.¹¹

¹⁰ URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. *Římské právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, str. 114-126, a str. 259

¹¹ SELTENREICH, Radim a kol. *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice*. 3. uprav. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 123

Na přelomu středověku a novověku dochází vzhledem k šíření vlivu církve prakticky ve všech zemích kontinentální Evropy k rozšíření kanonického pojetí procesu. Ten má své historické kořeny v právu severoitalského kmene Langobardů, dle něhož jurisdikci vykonávali královští úředníci a proces měl přísnější formy než u germánských národů. Významně byl kanonický proces ovlivněn též právem římským.¹² Ze základních principů, které proces ovládaly, stojí za zmínku neveřejnost, písemnost řízení a legální důkazní teorie.

Následný vývoj civilního procesu v jednotlivých státech kontinentální Evropy závisí na hospodářské a politické situaci v dané zemi. Nejvýznamnějším mezníkem pro vývoj civilního procesu v Evropě byla vlna demokratických revolucí v 19. století. Prvním projevem změn, které revoluce přinesla, bylo vydání francouzského *Code de procédure civile* z roku 1806, kterým se při přijímání procesních kodifikací inspirovala řada zemí, např. německá kodifikace z roku 1877 a rakouská z roku 1895. Civilní proces jak je upraven v těchto porevolučních kodifikacích, již odráží zásady moderního civilního procesu tak, jak ho známe dnes. Zejména je založen na zásadách ústnosti, přímosti a veřejnosti, a zároveň přináší větší volnost pro soudce, čímž odpovídá požadavkům proběhnuvší revoluce.¹³

V Německu je dodnes účinný Zivilprozessordnung (občanský soudní řád) vydaný roku 1877, který byl výrazně novelizován v roce 2005 (dále jen ZPO). Německé soudy se též řídí Gerichtsverfassungsgesetz (zákonem o uspořádání soudů) z roku 1950 (dále jen GVG). V České republice je civilní proces upraven občanským soudním

¹² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 52

¹³ Tamtéž, str. 52

řádem z roku 1963 (dále jen o. s. ř.). Po roce 1948 byl v Československu civilní proces užíván v zájmu zachování veřejného pořádku a pro účely dohledu nad zachováním socialistické zákonnosti.¹⁴ Důraz byl kladen na veřejný zájem. Řešení sporů bylo až jeho sekundární funkcí. Z toho důvodu se do civilního řízení dostaly prvky jako je princip materiální pravdy, minimalizace procesního formalismu či institut účasti prokurátora v civilním řízení ve veřejném zájmu, jehož cílem bylo podrobit řízení státnímu dohledu. Proto byl tento občanský soudní řád po roce 1989 značně modifikován tak, aby odpovídal požadavkům nové doby.

3.2. Historie civilního procesu v Anglii

S hledáním kořenů práva anglosaského je to o něco složitější. Vzhledem k římské nadvládě nad územím Británie po téměř pět století se zde kdysi nepochybně též užívalo římského práva. Po skončení této nadvlády v 5. století však skončilo i přímé užívání římského práva a na pozdější vývoj práva tato skutečnost nezanechala výraznějších stop. K ovlivnění anglického práva římským došlo až později, nikdy ale ne v takové míře jako na území kontinentu.¹⁵ Pro lepší orientaci si vývoj anglického práva rozčleníme do čtyř etap tak, jak jej rozděluje Potter.¹⁶

¹⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 571

¹⁵ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 25-26

¹⁶ POTTER, Harold. *An introduction to the history of English law*. London: Gale, Cengage Learning, 2010

Anglosaské období do roku 1066

I přes některé snahy o kodifikaci práva mělo anglické právo v době do normanské invaze podobu zejména obyčejů místního charakteru. V procesním právu byly odlišnosti mezi jednotlivými oblastmi obzvláště patrné. Neexistovala jediná centrální soudní autorita, která by působila ke sjednocování práva. Soudní řízení obecně vycházelo ze systému soudů setnin a hrabství. Právo se obsahově v řadě prvků shodovalo s právem germánských kmenů. Součástí procesu byly také instituty, jako jsou sliby čestnosti, spolupřísežníci či ordály. Výsledek sporu byl obvykle velmi nejistý a často závisel pouze na náhodě.¹⁷

Normanské období a vznik common law

Dobytí Anglie Normany přineslo mimo jiné posílení královské moci a postupné nahrazování kmenového zřízení zavedením feudalismu. Přísně organizovaný charakter anglického feudalismu také nastolil podmínky vhodné pro vývoj angloamerického práva zvaného *common law*. Právě vznik *common law*, v době svého vzniku zvané francouzsky *commune ley* (francouzština byla právním jazykem v mluvené řeči, zatímco v psaném projevu se stejně jako na kontinentu používala latina) v 11. století je z hlediska práva nejvýznamnějším mezníkem tohoto období. *Common law*, tedy vlastně „obecné anglické právo“ je na rozdíl od dosud používaných obyčejů právem společným celé Anglie. Vilémem Dobyvatelem založená Královská Rada (*Curia Regis*) za vlády Jindřicha I. a Jindřicha II. (jehož vláda bývá označována za dobu skutečného vzniku

¹⁷ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 29

common law), výrazně posílila své pravomoci a vykonávala zároveň funkci nejvyššího soudního orgánu v království. Mimo to byli královští soudci vysíláni do největších měst, aby zde rozhodovali různé spory. Původně soudci rozhodovali na základě místních obyčejů. Když se však soudci vraceli do svého sídla ve Westminsteru v Londýně, údajně spolu diskutovali o právu a zvycích, které při svém rozhodování používali. Vybrali tak postupně ty nejlepší obyčeje ze všech a začali je používat ve všech částech země stejně. Právo se tak stalo jednotným a společným pro celou Anglii.¹⁸ Common law je tedy dílem královských soudů, které se později začaly označovat jako Westminsterské, podle jejich trvalého sídla od 13. století. Vzhledem k tomu, že agendou královských soudů byly původně pouze zájmy Koruny, tedy veřejné záležitosti, bylo common law zprvu považováno pouze za právo veřejné. Během následujících desetiletí ale tyto soudy pomáhaly i při řešení dalších konfliktů a rozhodovaly též spory mezi jednotlivci. Docházelo tak ke stírání rozdílů mezi právem veřejným a soukromým, což je prvek v anglosaském právu dodnes patrný. V následujícím období se stále posilovala role královských soudů a naopak význam soudů místních a feudálních postupně upadá. K jejich definitivnímu zániku dochází v 15. století, kdy královské soudy získávají všeobecnou působnost.¹⁹

Přestože již v Magně Chartě Libertatum z roku 1215 lze nalézt zakotvení práva na soudní ochranu, až do roku 1875 nebyla možnost jednotlivce obrátit se na královský soud automatickým právem, nýbrž pouze uděleným privilegiem. O toto privilegium známé jako *writ* bylo nutné nejprve požádat Lorda vysokého kancléře. Postupně byl

¹⁸ MARTIN, Jacqueline. The English Legal System. 7th edition. London: Hodder Education, 2013, str. 17

¹⁹ DAVID, René a BRIERLY John E. C. Major Legal Systems in the World Today. 3rd edition. London: Stevens & Sons, 1985, str. 313-315

vytvořen seznam případů, kdy byl writ udělen automaticky, tzv. *brevia de cursu*. Položky na tomto seznamu se ale rozšiřovaly jen velmi pomalu a vydávání writů v případech analogických bylo postupně více a více omezováno, a tak právo obrátit se na soud bylo poskytováno jen v poměrně úzkém okruhu případů.²⁰

Období vývoje equity

Druhou částí anglosaského práva je tzv. *equity*. Počátky vzniku equity jsou spojovány se 14. stoletím, kdy se kvůli nedokonalostem common law, kterými byly zejména přemíra formalismu a zdlouhavost rozhodování, a též kvůli již zmíněné nedostupnosti writů, řada osob ocitla v situaci, kdy neměli možnost domoci se ochrany svých práv. Jedinou možností, která jim zbývala, bylo právo obrátit se formou petice na krále, který mohl rozhodovat na základě královské výsady. S tím, jak nápad petic narůstal, vytvářela se postupně praxe předkládání těchto stížností parlamentu (v případě obecnějších petic) nebo Lordu kancléři (u individuálních stížností). Lord kancléř rozhodoval dva druhy případů – tzv. „latinská strana,“ do které spadala např. královská léna a „anglická strana,“ ze které se právě vyvinulo právo equity. Spadal-li případ do anglické strany, petice nemusela být v latině a v celém rozhodování vůbec převládala jazyk anglický. Jednalo se pouze o občanskoprávní záležitosti. Lord kancléř rozhodoval jako skutečný soudce a rozhodoval sám skutkovou i právní otázkou. Při svém rozhodování připouštěl řadu odchylek od common law, a to zejména v procesních

²⁰ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, str.

otázkách, kdy často postupoval dle kanonického a římského práva.²¹ Díky tomu nebylo řízení tak zkosnatělé jako v případě common law a obecně lépe odpovídalo soudobým renesančním ideám dobra a spravedlnosti.²² Lord kancléř během své praxe postupně vytvářel pro různé případy tzv. *rule of equity*, tedy zásady spravedlnosti, podle kterých postupoval. Z nich se formovalo právo equity, které fungovalo nezávisle na common law. Později vznikl systém kancléřských soudů, do kterého patřil mimo soudu Lorda kancléře také Vysoký soud admirality a soud Lorda maršálka. Ačkoli equity původně neměla ambice nahradit common law, ale pouze jej doplňovat, časem se equity stala největším soupeřem common law. Ačkoli by pravděpodobně nejsnazší cestou bylo dosažení kompromisu spočívajícího ve sjednocení common law a equity, nedošlo k němu a anglické právo se dále vyvíjelo samostatně bez zásadního vlivu římského práva. Řešení konfliktu mezi oběma bylo dosaženo až v roce 1615, kdy král James I. v tzv. *Earl of Oxford's case* rozhodl o přednosti equity před common law. To zároveň znamenalo pokračování současné existence soudů common law a kancléřských a duality anglického práva. Používání práva equity bylo vyhrazeno Kancléřskému soudu až do roku 1875, kdy došlo přijetím *Judicature Act* k odstranění formálních rozdílů mezi soudy common law a equity. Přestože po roce 1875 mělo dojít k úplnému sjednocení, oba systémy si zachovaly svou samostatnost a v anglickém právu dualismus přetrvál až

²¹ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 65-66

²² DAVID, René a BRIERLY John E. C. *Major Legal Systems in the World Today*. 3rd edition. London: Stevens & Sons, 1985, str. 326

do moderní doby.²³ Dříve vytvořené maximy equity v právu dnes fungují k odstraňování tvrdosti common law, která by v některých případech vedla k nespravedlivým rozhodnutím. Nicméně vzhledem k zájmu na právní jistotě nepřichází v úvahu, aby soudce v dnešní době pokračovali ve vytváření doktrín equity tak, jak činili kancléři v dřívějších dobách. Navíc k tomu už není ani důvod. Původním přínosem equity byla její funkce nápravného opatření, kterou dnes zastává Parlament. Dnes všechny soudy rozhodují na základě obojího, jak common law, tak equity.

Moderní doba

Moderní období anglických právních dějin je spojováno se souslovími, jako jsou „bezprecedentní rozvoj legislativy“ a „výraznější ingerence státu do společnosti.“ Přes rapidní nárůst v oblasti zákonodárství, se zákonné právo prosazovalo poměrně pomalu a v popředí dlouho zůstával precedent. Zásadní změny v oblasti práva procesního se týkaly zejména nových forem žalob a některých writů.²⁴ Již zmíněný Judicature Act také přinesl změny v soustavě soudů a nový způsob zahajování sporů.

Nejčerstvější zásadní změnou v anglickém právu bylo přijetí *The Civil Procedure Act* v roce 1999 v rámci tzv. *Woolfovy reformy*. Hlavními výtkami Lorda Woolfa k dosavadnímu systému občanského soudního řízení bylo, že je příliš pomalý, drahý, složitý a nepřístupný. Cílem jeho návrhu bylo zajistit co nejspravedlivější řešení sporů. Konkrétně zejména zaručit oběma stranám sporu rovné postavení, minimalizovat

²³ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, str. 96-97

²⁴ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 155

náklady řízení a zajistit rychlé a spravedlivé rozhodování.²⁵ *The Civil Procedure Rules* vytvořené na základě zmíněného zákona přinesly řadu změn oproti předchozí právní úpravě. Jednou z těch nejvýznamnějších je například zavedení tzv. *předsoudních protokolů*²⁶, jejichž význam spočívá ve vzájemném poskytnutí úplné a včasné informace mezi stranami, čímž se má zabránit zbytečným soudním řízením v případech, kdy je možné konflikt urovnat smírně. Další novinkou je možnost obou stran kdykoli v průběhu řízení navrhnout smírné vyřízení sporu. Dále byla částečně přesunuta iniciativa při vedení řízení ze sporných stran více směrem k soudci, který má nově rozsáhlejší pravomoci v rámci tzv. *case managementu*. Podstatné jsou také změny související se snahou o minimalizaci nákladů řízení. Obecně je tato poslední reforma civilního řízení v Anglii přijímána příznivě a přesto, že se mezi právníky objevují i stížnosti na některé novinky, zdá se, že úspěchy stále převažují nad nedostatky.²⁷

3.3. Historie civilního procesu v USA

Na americkém kontinentu bylo od počátku 17. století postupně založeno 13 anglických kolonií, které byly základem budoucích Spojených států amerických. S anglickými přistěhovalci přišlo též anglické právo – common law. Nicméně právní řád se neutvářel jen jeho mechanickým přejímáním. Právo se uplatňovalo tak, aby odpovídalo potřebám americké koloniální společnosti. Zejména se zjednodušovalo, byla vypuštěna řada nevyhovujících doktrín a také výrazněji ustupovalo požadavkům širší

²⁵ MALLESON, Kate a MOULES, Richard. *The Legal System*. 4th edition. New York: Oxford University Press, 2010, str. 95-96

²⁶ V originále pre-action protocols

²⁷ *The Impact of the Woolf Reforms in the U.K.*, ze dne 19.2. 2009

osobní svobody jednotlivce. Větší míra osobní svobody byla totiž jedním z hlavních důvodů, proč řada přistěhovalců z Anglie do USA přišla. Snad ještě významnějším pramenem práva bylo v řadě případů právo lokální, které si přistěhovalci přinášeli z různých koutů Anglie. V některých oblastech, kde anglické obyvatelstvo netvořilo většinu, byla zachována odlišná právní tradice, např. francouzská v Louisianě či španělská v Arizoně a Novém Mexiku. Daleko častěji než v Anglii dochází v USA k písemnému zachycení práva a vydávání zákonů. Vzhledem k chaotické situaci, která v nově vznikající zemi panovala, je tento trend pochopitelný.²⁸

Po odtržení od Velké Británie v roce 1776 vyvstává otázka, jak naložit s common law. Na jednu stranu je kritizováno pro sepětí s královskou tyraníí apod., ale též pro svou zastaralost. Na druhou stranu jej značná část Američanů přijímá jako cenné dědictví koloniální epochy, které obsahuje i domácí tradice a základní normy přirozeného práva. Common law je zároveň vhodným nástrojem integrace v novém státě.²⁹ Nakonec tedy zůstává tradice common law zachována s tím, že však mají být zpřetřhány vazby na původní anglické právo. To se projevuje například v tom, že anglické soudní precedenty vydané před rokem 1776 zůstávají pro americké soudy závazné, nicméně po roce 1776 se platnými precedenty stávají jen ty americké. Přijetím Ústavy USA v roce 1787 jsou položeny základy vlastního hodnotového systému práva USA a to se postupně vzdaluje právu anglickému.³⁰

²⁸ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 346-347

²⁹ Tamtéž, str. 346-390

³⁰ HADDEN, Sally E. a BROPHY, Alfred L., *A companion to American legal history*. ebrary, Inc.: E-book, 2013, str. 46-66

4. Kontinentální systém

Základními filozofickými východisky kontinentálního práva jsou myšlenky osvícenství. Po vlně revolucí v 19. století se prosazovalo přirozenoprávní myšlení stavící do popředí svobodu jednotlivce, oproti doposud panujícímu feudalismu založenému na absolutistickém státu a panovníku. Stát je považován především za garanta bezpečí a svobody a úlohou práva je zabezpečit ve státě určitou míru právní jistoty. Stát je nositelem centrální moci a vymahatelem spravedlnosti. Prosazuje se doktrína právního státu, která znamená, že státní moc je vázána právem. Orgány veřejné moci mohou jednat jen v zákonem dovolených případech, naopak jednatelce je ve svém počínání svobodný a může činit vše, co mu zákon nezakazuje. Je typické, že právní věda rozděluje normy na veřejnoprávní a soukromoprávní dle kritéria, zda se v právních vztazích jimi upravených uplatňuje nadřazenost státní moci.

4.1. Prameny práva

Kontinentální systém práva bývá označován jako systém psaného práva, a to proto, že nejvýznamnější postavení mezi prameny práva zauímají obecně závazné normativní právní akty, tedy právní předpisy. Vznikají legislativní činností, jsou rozhodnutími orgánů veřejné moci, která obsahují právní normy jako předem určená pravidla chování. Charakteristickým rysem je tedy apriorní vznik práva a jejich generální povaha, která spočívá v tom, že právní předpisy upravují chování druhově určených subjektů. Pro kontinentální systém práva je typická snaha uspořádat právní materii do kodexů. Procesní řády jsou navíc obvykle odděleny od kodexů hmotného práva. Přestože je systém založen na principu svrchovanosti zákona, život běžného občana je provázen spíše podzákonými právními normativními akty. Ty jsou vydávány

buď k doplnění a upřesnění zákona nebo je správní orgány vydávají v rámci plnění svých úkolů.³¹

Vedle právních předpisů mají svůj význam i další prameny práva. Obsahově právním předpisům podobné jsou normativní smlouvy. Liší se tím, že vznikají na základě konsenzu. V současnosti jsou nejvýznamnějším pramenem práva mezinárodního a zcela zásadní jsou pro právo Evropské unie. Mezinárodní smlouvy jsou potom inkorporovány i do práva vnitrostátního. Zvláštním druhem normativních smluv, které jsou pramenem vnitrostátního práva, jsou kolektivní smlouvy zabývající se otázkami v oblasti práva pracovního a práva sociálního zabezpečení.³²

Soudní precedenty, přestože jsou obvykle považovány za výsadu angloamerického právního systému a v kontinentálním systému práva nejsou stricto sensu uznávány za pramen práva, i zde sehrávají určitou úlohu. Kontinentálnímu soudci nepřísluší právo vytvářet, pouze nalézat, a soudní rozhodnutí jsou závazná pouze pro strany sporu a nejsou formálně obecně závazná a vymahatelná. Nicméně klíčová rozhodnutí nejvyšších soudních orgánů mají kvaziprecedenční význam a působí jako jednotící prvek interpretace práva. Nižší soudy respektují rozhodnutí vyšších soudů a faktický význam judikátů je v dnešní době značný. Nejpatrněji se soudní precedenty prosazují v zemích skandinávských.

Právní obyčeje mají v kontinentálním právu pouze okrajový význam a jejich použití jako pramene práva přichází v úvahu pouze, pokud na ně zákon výslovně

³¹ HARVÁNEK, Jaromír. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c1998, str. 302

³² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Čeněk, 2004, str. 79-80

odkazuje. Právní doktrína a věda se za pramen práva nepovažují a slouží pouze jako nezávazný interpret práva platného.³³

4.2. Soudy a soudci

Výkon soudní moci je svěřen nezávislým soudům. Každý stát kontinentální Evropy má vlastní hierarchicky uspořádanou soustavu soudů. Obecná soustava je obvykle tvořena okresními a krajskými soudy, někde též vrchními soudy, nejvyššími a nejvyššími správními soudy. Některé státy mají též soustavy soudů zvláštních, jedná se např. o soudy pracovníprávní, vojenské, volební apod. Obvykle je zřízen i Ústavní soud, který je pověřen kontrolou ústavnosti. Nesmíme též opomenout, že významnou roli dnes sehrává i Evropský soudní dvůr, který uplatňuje své pravomoci vůči členským státům Evropské unie a jeho primárním úkolem je kontrola souladnosti právních předpisů EU s praxí členských států.³⁴

V ČR většinu občanskoprávních sporů v prvním stupni projednává některý z 86 okresních soudů (v Praze se nazývají obvodními soudy). Krajské soudy (a Městský soud v Praze), kterých je celkem 9, mají jednak roli odvolacího orgánu tam, kde v prvním stupni rozhodoval okresní soud a jednak v zákonem stanovených případech působí jako soudy prvního stupně. Pokud byl v prvním stupni příslušný soud krajský, je odvolacím orgánem jeden ze dvou vrchních soudů. Nejvyšší soud rozhoduje o dovolání, které je mimořádným opravným prostředkem. Žalobce nemůže podat žalobu na kterýkoli ze

³³ KUBŮ, Lubomír, Pavel HUNGR a Petr OSINA. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, str. 187

³⁴ HUNGR, Pavel. *Srovnávací právo: právní kultury*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2008, str. 75

soudů věcně a funkčně příslušných v prvním stupni. Musí zvážit též místní příslušnost dle příslušných předpisů. V českém právu platí pro sporné řízení obecné pravidlo, že obecně místně příslušným je soud žalovaného.

V Německu je soustava soudů obdobná. Nejnižší článkem soudní soustavy jsou obvodní soudy (*Amtgerichts*), kterých je asi 700 a řízení zde probíhá před samosoudci. Řeší veškeré soudní spory o částky do výše 5.000 Euro a některé další záležitosti – např. veškeré spory z nájmu bytů. Spory o vyšší částky probíhají v prvním stupni před zemskými soudy (*Landgericht*). Těch je asi 120 a tradičně zde rozhodovali soudci v tříčlenných sborech, nicméně dnes v řadě případů soudí i samosoudci. Zemské soudy také rozhodují o odvolání (*Berufung*) proti rozhodnutím soudů obvodních. Odvolá-li se účastník sporu proti rozhodnutí zemského soudu, rozhoduje o něm vyšší zemský soud (*Oberlandsgericht*), který je jeden v každé ze šestnácti spolkových zemí.

Spravedlivé rozhodování vyžaduje, aby jednotliví soudci byli nestranní a nezávislí. Zárukami jejich nezávislosti by měly být zejména neslučitelnost funkce s jinou politickou funkcí a vysoké platové ohodnocení. Soudci navíc obvykle skládají slib, kterým se zavazují rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě. Poměrně novým institutem v oblasti soudnictví jsou soudcovské rady. Jedná se o orgány složené z několika soudců, někdy i ze zástupců dalších právnických profesí, které mají určité pravomoci ve vztahu ke státní správě soudů. Tyto pravomoci mohou být pouze poradního charakteru, v řadě států však soudcovské rady správu justice přímo vykonávají. Ve většině zemí kontinentálního systému jsou soudci jmenováni do funkce nejvyšším představitelem státu, přičemž na výběru se spolupodílí Nejvyšší soudcovská rada. V jiných zemích Nejvyšší soudcovská rada soudce přímo jmenuje (např. Itálie,

Španělsko).³⁵ V ČR ani v Německu takovou pravomoc soudcovské rady nemají a soudci jsou jmenováni prezidentem s kontrasignací předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády, respektive spolkovým prezidentem. Zatímco v ČR se soudcovská rada na ustanovení soudců nepodílí vůbec, v Německu má alespoň konzultační funkci. Dá se však říci, že s ohledem na velmi slabé postavení soudcovských rad jsou ČR a Německo v rámci Evropy spíše výjimkou.

4.3. Civilní proces v kontinentálním právu a jeho zásady

Civilní proces je charakterizován odvětvovými principy, které jej odlišují od ostatních druhů řízení a určují zejména, v jaké míře se soud a strany sporu aktivně na procesu podílí. Procesní principy vytvořené právní teorií jsou vymezeny jako dvojice opačného významu. Podoba civilního řízení se může v jednotlivých zemích poměrně značně lišit. Nicméně je třeba poznamenat, že základní charakter řízení se odvíjí od povahy věci, která v něm má být rozhodnuta. Proto nelze říci, že procesní principy podléhají naprosté libovůli zákonodárce. Ten sice může stanovit, do jaké míry se která ze zásad bude uplatňovat, ale má-li soudnictví plnit svou úlohu ve společnosti, nelze procesní principy zcela měnit.³⁶

³⁵ VYKLIČKÝ, R. a NEMETH, M. *Soudcovské rady ve vybraných evropských státech*. Soudce, 2006, č. 10, str. 15-19

³⁶ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 72

4.3.1. *Zásada projednací a vyšetřovací*

Jednou z nejdůležitějších dvojic zásad vyjadřujících charakter civilního procesu jsou zásady projednací a vyšetřovací. Vymežují totiž míru předpokládané aktivity procesních stran a soudu při zjišťování skutkového stavu a stanovují, na kterém subjektu leží odpovědnost za tuto činnost. Sporné řízení je založeno na principu kontradiktornosti. Žalobce v řízení uplatňuje svůj nárok a žalovaný se proti němu brání, uplatňuje své protichůdné zájmy. V dnešní době je občanské soudní řízení sporné ovládáno převážně zásadou projednací. Zásada projednací vyjadřuje, že aktivita při zjišťování skutkového stavu je především na stranách řízení. Významnou úlohu sehrávají břemeno tvrzení a břemeno důkazní, která pro účastníky znamenají povinnost uvést rozhodné skutečnosti a přednést důkazy k jejich prokázání. Soud projednává jen to, co mu účastníci předloží.³⁷ Nicméně se tato zásada v řízení nemusí uplatňovat v čisté podobě a v jednotlivých právních řádech lze spatřovat též prvky zásady vyšetřovací. Zásada vyšetřovací naopak ukládá soudu povinnost nezávisle na stranách sporu vlastním přičiněním zjišťovat skutkový stav. Soud pak též nese odpovědnost za skutkový základ rozhodnutí. Záleží na rozhodnutí zákonodárce, do jaké míry se bude která ze zásad v řízení uplatňovat. Obecně platí, že kontinentální právní řády jsou při hledání rovnováhy mezi těmito dvěma zásadami nakloněny směrem k zásadě vyšetřovací více než právní řády zemí s angloamerickým právním systémem. V řadě publikací anglosaských autorů se lze dokonce dočíst, že civilní proces v kontinentálním právu je *inkviziční*. Projednací zásada je totiž v mnoha ohledech omezena. Soud nezůstává v průběhu řízení pasivní, ale řídí celé důkazní řízení, přibírá soudní znalce,

³⁷ Tamtéž, str. 74

organizuje a vede výslechy svědků, popřípadě i znalců a určuje taktiku výslechů a pokládá otázky tak, aby bylo co nejlépe dosaženo účelu řízení. V rámci tzv. dotazovací povinnosti, která zahrnuje i již zmíněné dotazování svědků a znalců, může soud navíc v průběhu řízení klást otázky též procesním stranám. Další omezení projednací zásady vyplývají z poučovací a vysvětlovací povinnosti soudu. Pokud účastník řízení přednese návrh, který není zcela jasný či trpí právními nedostatky, je povinností soudu v rámci poučovací povinnosti na tyto nedostatky upozornit a poučit účastníka tak, aby byl návrh doplněn či opraven a bylo možné přesně zjistit, čeho se strana domáhá. Na rozdíl od toho se vysvětlovací povinnost nevztahuje přímo na strany řízení, ale týká se širšího okruhu aktivit soudu při objasňování skutkového stavu. Spadá pod ní např. soudní příkaz třetí osobě k předložení písemných dokumentů nebo předmětu ohledání, vyžádání jiných soudních spisů nebo listin, které se nacházejí u veřejných úřadů či notářů apod.³⁸ Velmi výrazným zásahem do zásady projednací představuje v českém právu pravomoc soudu v některých případech provést i jiné než účastníky navržené důkazy, je-li to potřebné ke zjištění skutkového stavu.³⁹

4.3.2. Dokazování

Soud rozhoduje jednotlivé případy na základě poznatků, které o dané věci má. K rozhodnutí dospívá na základě dvojích poznatků, právních a skutkových. Právními poznatky rozumíme znalost norem objektivního práva, kterými se konkrétní případ řídí. Tyto poznatky není potřeba před soudem nijak dokazovat. V kontinentálním právu platí

³⁸ MACUR Josef, *Civilní proces a zásada projednací*, Bulletin advokacie 1997, str. 13-23

³⁹ § 120 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu

zásada *iura novit curia*, tedy že soud zná právo. Oproti tomu poznatky skutkové jsou konkrétními individuálními skutečnostmi, které se týkají daného případu. Ty soud v řízení získává zejména prostřednictvím procesního dokazování.⁴⁰

Účastník domáhající se v soudním řízení ochrany nese břemeno tvrzení, což znamená, že je povinen uvést skutečnosti, které jsou rozhodné pro uznání jeho nároku pod hrozbou ztráty sporu. Žalobce uvádí tvrzené skutečnosti už v podané žalobě, žalovaný obvykle ve svém vyjádření k žalobě. Tvrzení účastníků předem určují rozsah řízení a jsou základem, ze kterého soud vychází. Soudce, kterému případ připadne, se tedy jako první zabývá tvrzeními procesních stran. Teprve na jejich základě se postupuje k důkazům, které tvrzení účastníků buď potvrzují, nebo vyvracejí.

Pojem dokazování v procesním smyslu můžeme vymezit jako „*postup soudu a účastníků, procesním právem zvlášť upravený, směřující k utvoření potřebných skutkových poznatků o rozhodných skutečnostech.*“⁴¹ V kontinentálním právu je soud subjektem, který provádí dokazování a pouze soud rozhoduje o tom, kdy považuje určitou skutečnost za prokázanou. Součinnost účastníků na procesním dokazování je však nezbytná. Strany mají důkazní povinnost vyplývající z důkazního břemene. Jejich úkolem je především navrhnout důkazy k prokázání svých tvrzení. Strany tedy označují ty důkazy, které svědčí v jejich prospěch. Žádná ze stran nemá povinnost předkládat důkazy, které svědčí proti jejím tvrzením, a nemusí na existenci takových důkazů ani nijak upozorňovat. Obstarávání důkazů je úkolem soudu – s výjimkou těch, které navrhovatel sám předloží. Pokud chce jedna ze stran dosáhnout přístupu k některým

⁴⁰ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 223

⁴¹ Tamtéž, str. 228

dokumentům druhé strany, musí požádat soud, aby nařídil jejich vydání a teprve jeho prostřednictvím má možnost se k nim dostat.

V kontinentálních právních řádech je obecně jako důkazní prostředek přípustné cokoli. Například dle české právní úpravy za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci.⁴² Občanský soudní řád sice vyjmenovává nejtýpicetější prostředky, které lze jako důkazní použít, tento výčet ale není taxativní. Záleží na rozhodnutí soudu, zda bude konkrétní důkazní prostředek připuštěn. Stejně tak záleží na úvaze soudu, jaká váha bude kterému důkaznímu prostředku přikládána.⁴³ Tomu odpovídá zásada volného hodnocení důkazů, podle které záleží na soudci, který může dle svého vlastního přesvědčení dospět k závěru, zda konkrétní důkazní prostředek prokazuje určitou skutečnost či nikoli.⁴⁴

Nejběžnějšími důkazními prostředky jsou výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření úřadů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Dokazování provádí soud při jednání, kterého se strany sporu mají právo účastnit. Pro anglosaského právníka může být zajímavý zejména průběh výslechu svědků. Nejprve je každému svědku ponechán prostor, aby souvisle vylíčil, co o předmětu výslechu ví. Následně klade soud svědku otázky. Teprve poté přichází na řadu dotazy stran, popř. znalce. Předseda senátu nemusí otázku strany či znalce připustit, je-li sugestivní – tedy návodná k určité odpovědi, klamavá či nesouvisí s předmětem výslechu. Další zajímavostí je, že není nezbytné pořizovat přesný záznam výslechu. Namísto toho může předseda senátu pouze diktovat

⁴² § 125 o.s.ř.

⁴³ § 132 o.s.ř.; 286 ZPO

⁴⁴ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 76

záznam do protokolu. Nesouhlasí-li svědek či účastník s některou formulací, má možnost požádat o změnu znění. Stejně tak, považuje-li strana některé části výpovědi za velmi podstatné, může trvat na doslovném záznamu.

Je-li v řízení potřeba vyjasnit skutečnosti, které závisí na odborných znalostech, ustanoví soud za tímto účelem znalce.⁴⁵ Soud je také povinen znalci jasně vymezit, co je jeho úkolem a poskytnout mu veškeré potřebné materiály, popř. nařídít účastníku řízení či jiné osobě povinnost součinnosti se soudním znalcem, je-li to potřeba. V posledních letech se do evropských právních řádů dostává také možnost účastníků předložit znalecké posudky vypracované znalci. Do českého právního řádu byla tato možnost zavedena novelou účinnou od 1. září 2011.⁴⁶ Posudek předložený účastníkem musí splňovat veškeré náležitosti znaleckého posudku a navíc doložku znalce, která potvrzuje neutralitu vypracovaného posudku. Dříve takový znalecký posudek předložený jednou ze stran byl považován pouze za listinný důkaz a jako takový mohl být snadno protistranou zpochybněn pouhou námitkou pravosti a správnosti.⁴⁷

4.3.3. Zásada veřejnosti a ústnosti

Soudní jednání je zásadně veřejné.⁴⁸ To znamená, že připouští, aby byly v jednacích místnostech během probíhajícího jednání osoby, které nemají se soudním řízením nic společného. Zásada veřejnosti slouží k veřejné kontrole soudnictví. Každý se může přesvědčit o správnosti průběhu řízení. Vyloučení veřejnosti je možné jen ve

⁴⁵ § 127 o.s.ř., § 404 ZPO

⁴⁶ Dnes v § 127a o.s.ř.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2011 Sb., novela zákona o soudních poplatcích, str. 55

⁴⁸ § 116 o.s.ř., 169 GVG

výjimečných případech, a to v nezbytném rozsahu, v jakém je to třeba pro ochranu některých osob či informací. Porada i hlasování členů senátu jsou však vždy tajné a záznamy nejsou veřejnosti přístupné.

Princip veřejnosti úzce souvisí s principem ústnosti řízení. Dříve se princip ústnosti či písemnosti v řízení prosazovaly velmi nekompromisně. Soud během rozhodování musel striktně hodnotit pouze to, co bylo ústně předneseno, popř. písemně předloženo. Časem se prosadilo přesvědčení, že nejspřavedlivěji lze rozhodovat za pomoci jak písemných, tak ústních dokladů. V dnešní době se v řízení obě zásady spíše prolínají a princip ústnosti je pojímán tak, že soud musí přihlídnout k ústním projevům stran, nicméně není nutné, aby veškerá písemná podání byla před soudem přednášena též ústně.⁴⁹ Písemná podání a písemné dokumenty mají v řízení významné postavení. Strany na ně často během jednání jen odkazují a znovu obsah svých podání nepřednáší. Pokud během jednání zazní nové tvrzení jedné ze stran, může si druhá strana vyžádat přerušování jednání s tím, že potřebuje určitý čas, aby mohla na toto písemně reagovat.

4.3.4. Průběh řízení

Sporné civilní řízení je ovládáno převážně zásadou dispoziční, proto se zahajuje žalobou, která jako písemné podání soudu musí splňovat zákonem stanovené náležitosti. Zda žaloba nemá takové vady, pro které by nebylo možné pokračovat v řízení, zkoumá soud na úplném začátku řízení v rámci tzv. přípravy jednání. Úkony, které soud v rámci přípravy jednání provádí, můžeme naopak považovat za projev zásady oficiality. Soud

⁴⁹ STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, str. 181-182

se po zahájení řízení musí o postup řízení starat a není třeba jej pohánět dalšími návrhy.⁵⁰ Účelem přípravy jednání je připravit budoucí ústní jednání tak, aby bylo možno jej bez problémů a co nejrychleji provést. Soud zejména zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení, měl by vejít ve styk s účastníky řízení a získat co největší přehled o věci. Předseda soudu by se také ještě měl pokusit vést strany ke smírnému vyřešení sporu. Lze tak docílit stejného výsledku, kterého by bylo dosaženo provedením celého soudního řízení, ovšem s nižšími náklady a za kratší dobu. Smír uzavřený soudem má stejné účinky jako pravomocné rozhodnutí. V rámci přípravy řízení musí předseda senátu dále připravit dokazování, zejména opatřit účastníky navržené důkazy, které hodlá během jednání provést. Také je nutné k jednání předvolat účastníky a svědky. Nedostaví-li se účastník či svědek bez omluvy, lze mu uložit pořádkovou pokutu, popř. může být k jednání předveden. Účastníka nelze nutit k výpovědi, zatímco svědek má obecnou povinnost vypovídat. Během přípravy jednání je též možné vydat některé z předběžných opatření či provést zajištění důkazů, je-li to vzhledem k okolnostem potřeba. Po přípravě následuje vlastní jednání soudu, jehož obsahem je zejména provádění dokazování, o kterém bylo pojednáno v předchozí části práce.

Účastníci se mohou v řízení nechat zastupovat advokátem. V zemích kontinentální Evropy se advokáti sdružují do profesních komor. V ČR jsou všichni advokáti povinně členy České advokátní komory. Přípravou na povolání advokáta je pětileté magisterské studium zakončené státní zkouškou a následná tříletá praxe na pozici advokátního koncipienta. K výkonu povolání advokáta je též nutné složit advokátní zkoušku, popř. jinou odbornou zkoušku, soudcovskou nebo notářskou.

⁵⁰ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 74

V Německu jsou právní zástupci organizováni ve 27 regionálních advokátních komorách a v komoře při Spolkovém soudním dvoru. Profesní zkouška je jednotná pro všechna právníká povolání, má formu státní zkoušky.

4.3.5. Zásada rychlosti a efektivnosti řízení

V zájmu spravedlivého procesu by výsledku soudního řízení mělo být dosaženo pokud možno co nejrychleji. Je též žádoucí, aby soudní řízení bylo pro strany sporu co nejlevnější. Proto vedle běžného procesu existují i tzv. zkrácená řízení, kterých lze využít za určitých podmínek u některých jednodušších případů. Zásady rychlosti a efektivnosti řízení však nejsou nejdůležitějšími zásadami civilního procesu a neměla by jim být dáována přednost na úkor jiných principů, které směřují k dosažení spravedlivého výsledku řízení. Jedním z institutů kontinentálního práva, který umožňuje velmi rychlé dosažení rozhodnutí ve věci je rozkazní řízení.⁵¹ Vydání platebního rozkazu, popř. elektronického platebního rozkazu přichází v úvahu tam, kde věřitel uplatňuje nárok na zaplacení peněžité částky. Před vydáním platebního rozkazu soud neprovádí žádné dokazování, postačuje, odůvodňují-li nárok žalobce skutečnosti, které tvrdí. Soud vychází z předpokladu, že tato tvrzení jsou pravdivá. Vydaný platební rozkaz nabývá právní moci a má účinky pravomocného rozhodnutí, není-li proti nároku žalobce žádných námitek.

Dalšími instituty, které lze považovat za zkrácená řízení, vzhledem k tomu, že v nich neprobíhá celá standardní procedura, která obvykle vede k vydání rozsudku, jsou

⁵¹ Rozkazní řízení: § 172 a násl. o.s.ř., Mahnbefehl: § 688 a násl. ZPO

vydání rozsudku pro uznání a pro zmeškání.⁵² Zejména jsou zkrácená o to, že se v nich neprovádí dokazování v plném rozsahu.

4.3.6. Rozhodování a rozhodnutí

Proces soudního rozhodování má několik fází: vynesení rozhodnutí ve smyslu stanovení jeho obsahu, vyhlášení rozhodnutí, tedy jeho oznámení či sdělení ústní formou a písemné vyhotovení. V zemích s kontinentálním právním řádem v civilních věcech v prvním stupni rozhoduje zásadně samosoudce.⁵³ Na vyšších stupních pak častěji dochází k rozhodování sborovému. Sbory jsou většinou tvořeny soudci – profesionály. Porotní soudnictví, kdy je porota složena z laiků, je spíše okrajovou záležitostí. Na našem území jsme se s porotními soudy setkali po revoluci v 19. století, kdy porota měla být institutem veřejné kontroly nad soudnictvím ve věcech, které se týkaly tisku a cenzury. Ke zrušení porot došlo po roce 1948, kdy byly nahrazeny tzv. soudci z lidu. Pozůstatek tohoto institutu v českém civilním procesu najdeme dodnes u sporů v pracovněprávních věcech, kde spolu s předsedou senátu rozhodují dva laičtí přísedící.

Rozhodnutí lze charakterizovat jako „výrok soudu, který má závazné právní důsledky stanovené objektivním právem.“⁵⁴ Rozlišují se dva typy rozhodnutí, a to rozsudek a usnesení. Ve věci samé se obvykle rozhoduje rozsudkem, z tohoto pravidla

⁵² Rozsudek pro zmeškání: § 153b o.s.ř., Versäumnisurteil §330 a násl. ZPO; Rozsudek pro uznání: § 153a o.s.ř., Anerkenntnisurteil § 307 ZPO a Verzichtsurteil: § 306 ZPO

⁵³ § 36a o.s.ř., § 348 odst. 1 ZPO

⁵⁴ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 256

však existuje řada výjimek. Usnesení se potom vydává v řadě různých případů.⁵⁵ Hlavním rozdílem mezi oběma typy rozhodnutí je v jejich formě, náležitostech, které musí obsahovat a způsobu vyhlášení, které musí být v případě rozsudku veřejné. Liší se též opravné prostředky, které lze proti rozsudku a usnesení podat.

Rozhodnutí musí být vždy řádně odůvodněno.⁵⁶ Jednak proto, aby účastníci věděli, proč soud rozhodl tak, jak rozhodl. Jednak proto, aby bylo později přezkoumatelné. V některých případech je možné se omezit jen na zkrácené odůvodnění, v českém právu např. u rozsudků pro uznání či pro zmeškání, v případě rozsudků, proti kterým není přípustné odvolání, nebo v případech kdy se účastníci odvolání vzdali. Zvláštním typem rozhodnutí jsou také platební rozkaz a elektronický platební rozkaz, které byly již zmíněny.

5. Civilní proces v angloamerickém systému práva

A. Anglie

Základní filozofická východiska angloamerické právní kultury lze spatřovat v liberalismu. Hlavní doktrínou je tzv. *rule of law*, tedy panství práva vyjadřující vázanost státu právem. Právo stojí nad státem a zavazuje ho, prosazuje se idea minimálního státu. Stěžejní část práva nevzniká z moci státu jako absolutního suveréna, ale spíše mimo něj v podobě soudních precedentů a právních obyčejů. Precedenty sice vytváří soudní moc, která je součástí moci státní, ale velký důraz je kladen na její

⁵⁵ § 152 odst. 1 o.s.ř., Beschluss: § 329 ZPO

⁵⁶ § 157 odst. 2 o.s.ř., §313 odst. 1 číslo 6 a odst. 3 ZPO

nezávislost. Navíc soudci tato pravidla vytváří na základě řešení jednotlivých případů z praxe.

5.1. Prameny práva

Charakteristickým pramenem anglického práva je soudní precedent. Podle Knappa je precedent „*individuální právní akt, a to soudní rozhodnutí, které nabývá normativního významu, jestliže se jím řeší případ dosud neregulovaný*“.⁵⁷ Systém precedentů je založen na zásadě *stare decisis*, na základě které jsou soudy povinny následovat precedenty soudů vyšších stupňů, kterým jsou hierarchicky podřízeny. Zároveň tato zásada zavazuje soud, který precedent vydal, aby při svém příštím rozhodování setrval při vyjádřeném právním názoru. Nižší soudy tvořit precedenty nemohou, to přísluší pouze soudům vyšším. Závaznost precedentů byla zprvu spíše volnější, princip striktní závaznosti se objevuje až v 19. století, kdy v roce 1898 Sněmovna lordů vyhlásila závaznost svých rozhodnutí, a to i pro sebe samu. Pevná pravidla této zásady se formují ve 20. století, kdy vzniká pravidlo, že soud může odmítnout následovat precedent jen z kvalifikovaných důvodů.⁵⁸

Jedním ze základních znaků precedentu je jeho závaznost. Míra závaznosti odráží způsob, jakým je třeba s precedentem při rozhodování nakládat. Kromě striktní, formální závaznosti, kdy nerespektování precedentu znamená porušení práva, může být precedent závazný také svou normativní silou. V takovém případě není rozhodnutí, které se bude precedentu přičít, nezákonné, nicméně v případě opravného prostředku

⁵⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: Beck, 1995, XVI, str. 53

⁵⁸ KUBŮ, Lubomír, Pavel HUNGR a Petr OSINA. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, str. 187

bude vyšší instancí pravděpodobně zrušeno nebo změněno. Příkladem mohou být rozhodnutí Vysokého soudního dvora, jehož jednotliví soudci nejsou formálně vázáni rozhodnutími svých kolegů, nicméně je běžnou praxí, že se jimi přesto řídí a pokud by se přeci jen chtěli odchýlit od dříve vydaného rozhodnutí, musejí argumenty pro tento postup vysvětlit v odůvodnění rozhodnutí.⁵⁹ Precedent může též sloužit pouze jako podpůrný důvod rozhodnutí, popř. jen jako příkladná hodnota pro další rozhodování. V těchto případech není nenásledování vydaného rozhodnutí ani důvodem k podání opravného prostředku.⁶⁰ Takovou neformální závaznost mají v Anglii například také rozhodnutí vydaná v jiných zemích Commonwealth.

Přestože anglický soudce nemá povinnost svá rozhodnutí odůvodňovat, je pravidlem, že soudy vytvářející precedenty své rozsudky odůvodňují.⁶¹ Odůvodnění rozsudku se potom skládá ze dvou částí. První, *ratio decidendi*, je právním zdůvodněním rozhodnutí, které vzniká abstrakcí od faktů konkrétního případu a má precedenční působení. Je vlastně normativní větou, která bude napříště závazná při rozhodování v obdobné věci. Druhým je *obiter dictum*, které se týká konkrétního případu, proto nemá právní závaznost a při dalším rozhodování může sice být vzato v úvahu, ale bude mít nanejvýš povahu podpůrného argumentu. Při vypracovávání rozsudků soudci bohužel nerozdělují odůvodnění na dvě jasně určené části a ratio a

⁵⁹ WHITECROSS PATON, George, *A Text-book of Jurisprudence*, 3. vydání editované Davidem P. Derhamem, Oxford University Press, 1964, str. 179

⁶⁰MACCORMICK Neil and SUMMERS Robert S., *Interpreting Precedents: a comparative study*, Dartmouth: Aldeshot, 1997, Chapter: *Precedent in the United Kingdom* by BANKOVSKI, Z, str. 325

⁶¹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, str.

obiter dictum obvykle splývají. Někdy je obtížné odlišit, co do které části patří a ani na úrovni právní vědy stále nelze dosáhnout shody ohledně způsobu, jak ratio v rozhodnutí identifikovat. Bankovski navrhuje tuto definici: „*Ratio decidendi je jakékoli právní pravidlo, se kterým soudce explicitně nebo implicitně zachází tak, že jej považuje za nezbytnou součást k dosažení rozhodnutí s ohledem na způsob použitého odůvodnění.*“⁶² Podle této definice tedy bude záležet, zda bude daná část rozhodnutí vyhodnocena jako precedent či nikoli, na uvážení soudu, který rozhoduje případ, ve kterém by měl být precedent použit. To znamená, že soudy mají určitou míru diskrece, přestože jsou formálně vázáni precedenty.

Existují dva hlavní mechanismy, kterými může dojít k odklonu od precedentů. Prvním je tzv. *overruling*, které znamená, že soud vyšší než soud, který precedent vydal, popř. soud, který jej vydal, vyřadí pravidlo vyjádřené v precedentu z užívání. Je obecně přijímáno, že takové vyřazení pravidla z užívání má retrospektivní účinky a proto se nově vyjádřené pravidlo použije nejen na případy vznikající v budoucnosti, ale stejně tak i na ty dříve vzniklé. Z toho je zřejmé, že metoda *overruling* je pojímána spíše jako odstraňování chyb v tom, jak je právo chápáno, než jako skutečná změna práva. Také proto dochází k *overruling* spíše výjimečně. Druhým mechanismem je metoda zvaná *distinguishing*, která je v praxi podstatně častější. Jedná se o to, že soud při svém rozhodování porovnává jednotlivé precedenty a hledá ten co nejvhodněji použitelný pro daný případ. Pokud ale shledá, že žádný vhodný precedent neexistuje, svým

⁶² MACCORMICK Neil and SUMMERS Robert S., *Interpreting Precedents: a comparative study*, Dartmouth: Aldeshot, 1997, *Precedent in the United Kingdom* by BANKOVSKI Z., str. 338

rozhodnutím může vytvořit precedent nový a v jeho odůvodnění argumentuje právě odlišnostmi od precedentů dosud existujících.⁶³

Precedenty jsou dynamickou složkou práva. Jejich výhodou je především flexibilita, kdy mezera v právu *de lege ferenda* může být vyplněna rozhodnutím soudu, když v psaném právu neexistuje jednoznačná norma. Jejich negativem může být naopak nižší míra právní jistoty z důvodu nepředvídatelnosti práva. Jednotlivé precedenty se evidují v různých sbírkách. V dnešní době jsou případy citovány nejčastěji ze Sbírek soudních rozhodnutí *The Law Reports* a *All England Law Reports*. Nejvýznamnější precedenty jsou pak označovány jako *leading* nebo také *key cases*. Je důležité připomenout, že soudcovské právo se uplatňuje jak v oblasti *common law*, tak i v oblasti *equity*.

Zákony, tzv. *statute law* mají v anglickém právu také určitou tradici. Původně se jednalo o královské zákony, později i akty parlamentu. Nicméně v minulosti anglického práva byly zákony vždy v pozadí za právem soudcovským a jeho význam byl omezený. Zákonodárná činnost se zintenzivnila po roce 1914 v souvislosti se snahou vytvořit „sociální společnost s větším smyslem pro spravedlnost.“⁶⁴ V angloamerickém pojetí je zákon chápán spíše jako základ pro soudcovskou normotvorbu, a proto je často více vágní než zákon v kontinentálním systému práva. Ponechává tak prostor soudci, aby právo svým rozhodováním dotvořil.

Právní obyčej, tzv. *customs* mají dnes v anglickém právu již jen velmi omezený význam. Vyskytují se buď jako všeobecné obyčejy říše, dnes už pouze ve sféře

⁶³ SLAPPER, Gary and KELLY, David, *The English Legal System*, 14. vydání, London: Routledge, 2013, str. 144-149

⁶⁴ KUBŮ, Lubomír, Pavel HUNGR a Petr OSINA. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, str. 193

ústavního práva, či v podobě místních obyčejů. Místní obyčeje jsou platné v případě splnění několika podmínek. První podmínkou je jejich existence již před rokem 1189. Vzhledem k tomu, že je však dnes nemožné toto prokázat, tato podmínka se presumuje a obyčeje jsou považované za starší než z roku 1189, není-li prokázán opak či není-li zřejmé, že to tak nemůže být. Další podmínkou je, že obyčej nesmí odporovat smyslu a duchu common law. Nicméně nevádí, pokud obyčej upravuje právo odlišně od common law. Naopak, aby byl obyčej pramenem práva, musí být plně kompatibilní se zákony a dalšími obyčejí.⁶⁵ Nejvýznamnější obyčeje byly již inkorporovány do precedentů tím, že byly použity vyššími soudy při rozhodnutí, a nyní jsou závazné na základě výše vysvětlené zásady stare decisis.

Za pramen práva, přestože spíše sekundárního významu, bývá považována též právní literatura (tzv. *books of authority*). Soudy je používají v případě, že neexistuje žádný vhodný precedent, kterého by bylo možno v řešení případu použít. Nicméně jako závazný pramen práva nemůže sloužit lečjaká odborná kniha, ale pouze některá nejvýznamnější díla právní doktríny vážených autorů, jako jsou např. Ranulf de Glanville (12. století), Henry Bracton (13. století), Edward Coke (17. století) či William Blackstone (18. století). Veškerá díla vydaná po roce 1765 (po Blackstoneových Komentářích⁶⁶), jsou považována za příliš novodobá a nemohou mít povahu závazného pramene práva.⁶⁷

⁶⁵ Tamtéž, str. 194

⁶⁶ Commentaries on the Laws of England

⁶⁷ SLAPPER, Gary and KELLY, David, The English Legal System, 14. vydání, London: Routledge, 2013, str. 153

5.2. Soudy a soudci

Vzhledem k výrazným odlišnostem v jednotlivých zemích angloamerické právní kultury se zaměříme pouze na soustavu soudů v Anglii, která i tak sama o sobě je poměrně dost složitá. Lze ji rozdělit na soudy nižší a vyšší. Nižší se dělí na občanskoprávní, trestní a administrativní soudy. Základem nižších soudů občanskoprávní jurisdikce jsou obvodní soudy (*County Courts*). Přísluší jim rozhodovat některé rodinné otázky a spory o částky do určité výše. Do kategorie nižších soudů spadají také smírčí soudy (*Magistrate Courts*), které mají ovšem působnost omezenou pouze na oblast vyživovacích povinností mezi manželi a mezi rodiči a dětmi. Smírčí soudy jsou obsazené samosoudci a zasedají bez porot.⁶⁸

Strany se mohou v každém případě dohodnout, že místo k nižším soudům půjdou rovnou k Vysokému soudnímu dvoru (*High Court*), nicméně v případě sporu o vyšší částku žalobce musí jít přímo k Vysokému soudnímu dvoru. Soud se skládá z předsedy a 64 soudců. Dnes obvykle soudí samosoudci bez porot. Má tři kolegia: Kolegium královské lavice (*Queen's Bench Division*), které řeší námořní právo, ochranu spotřebitele, civilní delikty, pozemkové spory, náhradu škody apod. Je vlastně pokračovatelem královských soudů a rozhoduje spory, které dříve spadaly pod common law. Druhým je Kolegium kancléřské (*Chancery Division*), které se zabývá trusty, hypotékami, právem obchodních společností, konkursy, stavebním právem a patentovými spory, tedy záležitostmi dříve spadajícími pod equity. Posledním kolegiem je Kolegium pro záležitosti rodinné (*Family Division*), které má na starost spory v rámci

⁶⁸ Tamtéž, str. 104

rodinného a dědického práva,⁶⁹ tedy historicky problematiku, která nepodléhala ani common law ani equity, ale právu kanonickému.

V běžném civilním řízení se po rozhodnutí jednoho ze jmenovaných soudů lze odvolat k Odvolacímu soudnímu dvoru (*Court of Appeal*). Soudu předsedá tzv. *Master of the Roll* a skládá se z 11 soudců. Má dvě větve, pro občanskoprávní a trestní spory.

Od Odvolacího soudního dvoru se dříve odvolávalo k Odvolací komisi Sněmovny lordů, kde zasedalo deset vynikajících právníků doživotně jmenovaných za *Law Lords*, a lord kancléř, který je členem vlády.⁷⁰ Ke dni 1.10.2009 vznikl Nejvyšší soud (*Supreme Court*). *Law Lords* se automaticky stali jeho *Justices* („Spravedlivými“) a sice stále oficiálně zůstali členy Sněmovny lordů, nicméně nemohou se účastnit jeho schůzí ani hlasovat o projednávaných návrzích. Všichni další *Justices* jmenování v budoucnosti, budou jmenováni přímo k Nejvyššímu soudu, a to na návrh zvláštní výběrové komise.⁷¹

Řada občanskoprávních sporů je též rozhodována před různými tribunály, které vznikaly zejména ve 20. století. Je jim svěřeno rozhodování sporů v určitých oblastech, jako jsou např. daňové otázky, otázky národního pojištění či pracovněprávní spory. Někdy je činnost těchto institucí označována též jako *quasisoudnictví*.⁷²

⁶⁹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, str. 168

⁷⁰ HUNGR, Pavel. *Srovnávací právo: právní kultury*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2008, str. 79

⁷¹ www.superemecourt.gov.uk

⁷² KUKLÍK, Jan. *Poodhalené tváře anglického práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 154

Vzhledem k tomu, že Spojené království je od roku 1973 součástí Evropské Unie, stejně jako u systému kontinentálního nelze u anglického pominout činnost Evropského soudního dvora.

Soudci byli v Anglii zpočátku považováni za královské úředníky a skládali panovníkovi slib věrnosti. Až na přelomu 17. a 18. století se začíná utvářet nové pojetí soudcovské nezávislosti, což se projevilo zejména jejich praktickou neodvolatelností a tím, že soudce pokračoval ve výkonu mandátu i po smrti panovníka, který jej jmenoval. Anglický soudce má tradičně imunitu proti civilní žalobě za výroky, kterých se dopustil při výkonu své funkce.⁷³ Dnes jsou soudci v Anglii jmenováni královnou, a to na návrh lorda kancléře, který zároveň vykonává funkci ministra spravedlnosti. K obvodním soudům jsou soudci jmenováni z řad advokátů. Podmínkou je alespoň sedmiletá úspěšná právní praxe a ohled se bere též na renomé advokáta.⁷⁴ Postavení soudce je posíleno tzv. Contempt of Court, hrozbou trestu odnětí svobody za neuposlechnutí soudu.

5.3. Civilní proces v Anglii

5.3.1. Zásada projednací a vyšetřovací

Občanské řízení sporné je v angloamerickém systému práva založeno na zásadě kontradiktornosti a je velmi výrazně ovládáno zásadou projednací. Funkce soudu v řízení je spatřována výlučně v jeho rozhodovací činnosti. Řízení procesu je svěřeno hlavně stranám sporu, které se spolu se svými právními zástupci výrazně podílejí na

⁷³ Tamtéž, str. 150-151

⁷⁴ Šimáčková, K. Kolářková, J. *Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společenství*. Právní forum: Praha:ASPI Publishing, Roč.2, č.11, str. 421

jeho podobě. Soudce je spíše pasivnější, zaujímá roli neutrálního arbitra, který sleduje průběh řízení, naslouchá stranám a aktivně do procesu obvykle zasáhne až na konci, svým rozhodnutím. Zabraňuje zmatku a otázky klade pouze v případě, kdy je to třeba k vyjasnění problému. Úkolem soudu není zjistit úplnou skutečnou pravdu o rozhodných okolnostech, ale zajistit spravedlivé řízení s rovnými podmínkami pro obě strany a rozhodnout na základě skutkových okolností tak, jak byly v řízení stranami vyjasněny. Soudce nemá dotazovací povinnost, nevyslýchá svědky. Výslech svědka soudem by byl považován za nestranný, proto je tento úkol svěřen procesním stranám, respektive jejich advokátům.

Přestože díky novým procesním pravidlům z roku 1998 založených na novém *The Civil Procedure Act* z roku 1997 je v anglickém právu volnost stran částečně omezena zavedením povinnosti soudu k tzv. *aktivnímu case managementu*⁷⁵, řízení stále v zásadě stojí na iniciativě stran. Soud má sice nově dle zákona povinnost aktivně řídit proces, ta ale spočívá spíše v usměrňování činnosti stran sporu. Nová povinnost zahrnuje např. vedení stran ke smírnému vyřešení sporu či využití alternativního řešení sporu, organizaci řízení v tom smyslu, že soud určuje pořadí projednávaných záležitostí a kontroluje, jak se případ s postupem času vyvíjí apod.⁷⁶ Dále došlo k částečnému zavedení poučovací povinnosti soudu. V případě, že účastník podá vadné podání, může jej soud vyzvat k nápravě.⁷⁷ Takový postup dle předchozí právní úpravy v Anglii

⁷⁵ Sekce 1.4 (1) CPR 1998

⁷⁶ Sekce 1.4 (2) CPR 1998

⁷⁷ SLAPPER, Gary and KELLY, David, *The English Legal System*, 14. vydání, London: Routledge, 2013, str. 202

nepřipadal v úvahu. Poučování účastníků soudem bylo považováno za narušující rovné postavení účastníků, a proto bylo neslučitelné s požadavkem nestrannosti soudu. Přes veškeré změny je soudce stále jen pasivním rozhodcem sporu a hlavní iniciativa v oblasti zjišťování skutkového stavu je stále přenechána účastníkům. V anglickém právu také platí, že pokud se strany dovolávají nějakého precedentu, tento musí být soudu předložen, a to včetně argumentace proč by se měl zrovna tento precedent pro rozhodnutí daného případu použít.

Vzhledem k tomu, že v anglickém procesu je průběh a výsledek řízení z velké míry závislý na iniciativě stran, jsou na činnost advokátů kladeny vysoké nároky. Proto také tradičně existují dvě kategorie advokátů. První, tzv. *barristers*, kteří mají na starost zastupování před soudem a vedení sporu, mají tzv. *right of audience*. Druhá skupina, tzv. *solicitors* mají pro spor spíše podpůrnou roli. V poslední době sice dochází k zavádění změn ve prospěch možnosti *solicitorů* zastupovat strany u soudu, nicméně tradiční rozdíly nebyly doposud zcela překonány. Studium právnické fakulty trvá tři roky, poté student obdrží titul Bachelor of Laws. Kdo se chce stát *solicitorem*, navštěvuje roční postgraduální kurz, po kterém musí vykonat obdobu české advokátní zkoušky. Poté po dobu dvou let pracuje jako právní koncipient, než se sám stane *solicitorem*. Kdo chce pracovat jako *barrister*, musí se kromě postgraduálního kurzu registrovat u jedné ze čtyř společností *barristerů* a pracovat na pozici koncipienta alespoň dvanáct měsíců. Zajímavostí pro kontinentálního právníka může být, že cesta k profesi advokáta je umožněna též osobám bez vysokoškolského vzdělání právnického směru. Pro absolventi vysokých škol neprávnického zaměření je nutné před výše popsanými kroky ještě absolvovat roční právnický kurz zakončený zkouškou. Aspiranti

bez vysokoškolského vzdělání musí absolvovat kurz dvouletý.⁷⁸ Řídícím orgánem všech advokátů v Anglii a Walesu je Advokátní komora (*Bar Council*).

5.3.2. *Dokazování*

Těžištěm při vyhledávání důkazů je v anglosaském právu tzv. *disclosure*⁷⁹ (pojem v anglickém právu od roku 1999, dříve se používal pojem *discovery*). Spočívá v tom, že strany mají povinnost předložit druhé straně veškeré dokumenty a sdělit veškeré informace, které mají a které se vztahují k projednávané věci. A to jak ty dokumenty a informace, které svědčí v jejich prospěch, tak ty, které svědčí v jejich neprospěch. Tato procedura probíhá dle předepsaných pravidel, a to bez zásahu soudu a dá se říci, že je svým způsobem soukromou záležitostí mezi stranami sporu. Obvykle se předáváním dokumentace zabývají právní zástupci jednotlivých stran. Tento postup obě strany získají přístup k veškerým materiálům, které budou u soudu použity. Mají tak možnost se s fakty a informacemi seznámit předem a řádně se na řízení připravit.

Před rokem 1999 byl rozsah poskytovaných materiálů v anglickém procesu velmi široký. Strany poskytovaly nejen dokumenty, které by mohly být důkazy, ale všechny dokumenty „*u nichž bylo rozumné předpokládat, že obsahují informace, které mohou – i když nemusí – napomoci straně, jež o zveřejnění dokumentů žádá, přímo či nepřímo k určitému postupu v jejím případě či ke ztížení postupu pro jeho protivníka.*“⁸⁰

⁷⁸ MARTIN, Jacqueline. *The English Legal System*. 7th edition. London: Hodder Education, 2013, str. 211-213

⁷⁹ Část 31 CPR 1998

⁸⁰ *Compagnie Financière et Commerciale du Pacifique v Peruvian Guano Co* (1882) 11 QBD 55 (znění v originále: which not only would be evidenced upon any issue, but also which, it is reasonable to

Povinnost k zveřejňování takovéto škály dokumentů často i nadbytečně prodlužovalo dobu řízení. Novou úpravou proto byla pravidla zveřejňování dokumentů podstatně změněna. Ve většině případů jsou dnes strany povinny ke zveřejnění těch materiálů, kterých je skutečně k projednávané věci zapotřebí (tzv. *standard disclosure*)⁸¹. Zda vydání určitého dokumentu spadá do standardního rozsahu, se poměřuje dle přiměřenosti a opodstatněnosti. Je-li v konkrétním případě potřeba zveřejnit více dokumentů, může soud jedné ze stran takovou povinnost stanovit.⁸² Nová úprava z roku 1999 také přinesla větší pravomoci soudu, co se týče důkazů předložených v řízení. V rámci case managementu má soud nyní pravomoc vyzvat strany k předložení dokumentů týkajících se některých záležitostí. Stejně tak soud může vyloučit některé důkazy, které by jinak byly přípustné. Přesto stále v zásadě závisí na stranách, které důkazy v řízení provedou a v jakém pořadí.

Co se týče přípustnosti důkazů, v anglosaském právu existuje několik pravidel. Za základní omezení přípustnosti důkazu jsou považována zejména tři z nich: požadavek *autentičnosti písemných dokumentů*, tzv. *hearsay evidence rule* (pravidlo o důkazech „z doslechu“) a tzv. *best evidence rule* (pravidlo nejlepšího důkazu). Podmínka autentičnosti dokumentu je splněna tehdy, je-li dokument skutečně tím, co předkládající strana tvrdí. Prokazuje se např. ověřením rukopisu nebo ústním svědectvím osoby, která byla při vyhotovování dokumentu přítomna. Skutečnost, že je

suppose, contains information which may—not which must—either directly or indirectly enable the party requiring the affidavit either to advance his own case or to damage the case of his adversary)

⁸¹ Sekce 31.5 a 31.6 CPR 1998

⁸² LOUGHLIN, Paula a GERLIS, Stephen, *Civil procedure*, 2. vydání, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, str. 425

dokument autentický nijak nevyovídá o jeho obsahu. Podle hearsay rule má svědek možnost odmítnout výpověď ohledně skutečností, o kterých nemá přímou znalost. Jedná se např. o skutečnosti, které zaslechl v cizí konverzaci.⁸³ Pravidlo nejlepšího důkazu stanoví, že je vždy třeba předložit ten nejlepší možný důkaz, který povaha případu umožňuje. Nejlepším důkazem je ten, který nejlépe vyovídá o skutečnosti. Např. není možné předkládat kopii dokumentu, existuje-li jeho originál, který není nedostupný např. proto, že byl zničen.⁸⁴

Jedním z charakteristických institutů anglosaského řízení je křížový výslech svědků.⁸⁵ Jedná se o výslech svědka protistranou, který umožňuje důkladné zjištění všech informací. Často je také prováděn s cílem vyvrátit důvěryhodnost vyslychaného svědka, který svědčí ve prospěch protistrany. Advokát může klást otázky, které sice nemají přímý vztah k předmětu sporu, ale směřují k podlomení věrohodnosti svědka nebo ke zpochybnění jeho mravních charakteristik. Advokáti též kladou doplňkové otázky svědkům, kteří mají svědčit ve prospěch jejich strany.

Velmi zajímavým aspektem je v anglosaském právu též „příprava svědků“. Navrhne-li jedna ze stran důkaz výslechem svědka, je obvyklé, že předtím, než svědek předstoupí k výslechu, promluví si s právním zástupcem účastníka, který jeho výslech navrhl. Na základě rozhovoru se svědkem se advokát může rozhodnout, zda svědka navrhnout či nikoli. Samozřejmě je nepřijatelné, aby advokát svědku radil, co má

⁸³ PEJOVIC, Caslav, Civil Law and Common Law: Two Different Paths Leading to the Same Goal, Victoria University Wellington Law Review, 2001, str. 818

⁸⁴ *Omychund v Barker* (1745) 1 Atk, 21, 49; 26 ER 15, 33, výrok Lorda Harwicke

⁸⁵ Sekce 32.11 CPR 1998

vypovídat. Cílem přípravy je vyhnout se překvapivým zjištěním během jednání před soudem.

Vyvstane-li v řízení nějaká odborná otázka, mohou si obě strany přibrat na pomoc znalce z příslušného oboru.⁸⁶ Znalci jsou tedy ustanovováni a placeni účastníky sporu. Proto obvykle nejsou objektivní a očekává se, že jejich posudek bude ku prospěchu té strany, která si jej najala. V anglosaském právu nemá soud možnost jmenovat nestranného soudního znalce. V anglickém právu došlo ke změně v postavení znalců reformou v roce 1999. Primární úlohou znalce má být napomáhání spravedlivému rozhodnutí soudu.⁸⁷ Tato jeho povinnost má přednost před povinnostmi, ke kterým se zaváže straně, která ho platí. Od této doby jsou znalci považováni za neutrální a předchozí praxe, kdy strany znalcům ukládaly pokyny, jak mají svědčit, je dnes již nepřijatelná.⁸⁸

5.3.3. *Zásada veřejnosti a ústnosti*

Jednání soudu je zásadně veřejné,⁸⁹ veřejnost lze vyloučit pouze ve stanovených případech. Široce se uplatňuje zásada ústnosti řízení, a přestože to neznamena nepřijatelnost písemných podání a důkazů, které samozřejmě jsou součástí anglosaského procesu, ústní přednesy stran a jejich zástupců jsou základem řízení. Obecně je na argumenty a důkazy přednesené ústní formou kladen velký důraz. Ústní důkaz často

⁸⁶ Část 35 CPR 1998

⁸⁷ Sekce 35.3 CPR 1998

⁸⁸ LOUGHLIN, Paula a GERLIS, Stephen, *Civil procedure*, 2. vydání, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, str. 455

⁸⁹ Sekce 39.2 CPR 1998

převází písemný dokument. Svědci jsou vyslýcháni ústně za přítomnosti soudce a poroty a pokyny a námitky jsou vznášeny též ústní formou.⁹⁰ Vzhledem k tomu, že před řízením neprobíhá příprava řízení v tom smyslu, jak ji známe z kontinentálního práva, soudce často před vstupem do jednací síně případ nezná do detailů. Proto je vše, co v soudní síni zazní velmi významné pro utváření jeho názoru na věc.

5.3.4. Průběh řízení v Anglii

Sporné řízení je v anglosaské tradici založeno na zásadě dispoziční. Žalobce musí podat žalobu, která byla vždy hlavně formálním úkonem směřujícím k zahájení řízení. Dá se říci, že i celé soudní řízení v Anglii je formálnější než v evropském pojetí. Řízení se tradičně zahajovalo vydáním formálního soudního příkazu (Writ of Summons). Šlo o příkaz, který soudce dával žalovanému jménem Královny a kterým ho vyzýval, aby se dostavil k soudu za účelem odporovat žalobě. Tím, že soud writ vydal, vlastně souhlasil s tím, že bude v dané věci probíhat řízení. Dnes se soudní řízení zahajuje obvykle žalobou a povolení soudu již není třeba. Žaloba se podává na standardizovaném formuláři (označeném N1), který je možné vyzvednout si na jakémkoli soudu, kde je též každému poskytnuta rada, jak jej vyplnit.

Již dříve bylo zmíněno, že strany si v předsoudním stadiu vyměňují informace prostřednictvím předsoudního protokolu. Účelem je předejít zbytečným soudním sporům. Žalobce zde musí uvést veškeré rozhodné informace týkající se sporu, který má být projednán. V takovém protokolu by mělo být uvedeno, jak spor vznikl, proč je vina

⁹⁰ PEJOVIC, Caslav, Civil Law and Common Law: Two Different Paths Leading to the Same Goal, Victoria University Wellington Law Review, 2001, str. 818

na protistraně, detaily o způsobené škodě či jiné újmě a veškeré další relevantní skutečnosti. Ten je pak zaslán druhé straně a ta má tři měsíce na odpověď, kde by mělo být uvedeno zejména, zda nárok uznává či odmítá a důvody, které ji k tomu vedou.⁹¹

Pokud předsoudní jednání mezi stranami nevede ke smírnému vyřešení sporu, je tedy podána žaloba. V občanskoprávních věcech přichází v úvahu dva druhy soudů, kam lze žalobu podat. Obecným pravidlem je, že v případě sporu o částku nepřevyšující £25.000 musí být žaloba podána u County Court a u sporů nad tuto částku si může žalobce vybrat, zda žalobu podá u County Court nebo u High Court. K tomuto pravidlu se vztahuje několik výjimek, které ale nejsou pro účely této práce podstatné. V rámci příslušného soudu si žalobce může vybrat kterýkoli z přibližně 230 County Courts či několika poboček High Court (aktuálně 26 poboček + hlavní soud v Londýně) v celé Anglii a Walesu. Skutečnost, že je žaloba podána určitému soudu však neznamena, že u toho soudu musí být případ řešen. Ve velké většině případů je případ přenesen na soud, v jehož obvodu má bydliště žalovaný, je-li fyzickou osobou, a to ihned poté, co zašle svou obranu proti žalobě.⁹² Navíc, je-li to považováno za nezbytné, může být případ poté přenesen i na jiný soud.

Jakmile je žalovanému doručena žaloba, má několik možností. Pokud nárok uznává a zaplatí v celé výši, je případ u konce. V ostatních případech se musí proti žalobě bránit. Má 14 dní na to, aby soudu zaslal obranu proti žalobě, popřípadě tzv. *acknowledgement of service* (na formuláři N9), díky kterému má 14 dní navíc k zaslání obrany proti žalobě. Pokud neučiní ani jedno z toho, může žalobce požádat soud o

⁹¹ MARTIN, Jacqueline, *The English Legal System*, 7. vydání, Hodder Education, 2013, str. 105

⁹² LOUGHLIN, Paula a GERLIS, Stephen, *Civil procedure*, 2. vydání, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, str. 225

vydání rozsudku pro zmeškání (*order in default*). Pokud žalobce splnil veškeré podmínky pro rozhodnutí ve věci, soud jej vydá, pokud ne, může soud využít institutu zvaného *dismiss* a žalobu zamítnout. Vzhledem k jednoduchosti této procedury obvykle není zapotřebí soudce a je-li případ vyřešen v této fázi, postačuje soudní úředník. Tento postup je tak velmi rychlou a účinnou cestou, jak dlužníka donutit ke splnění závazku. Protože má nečinnosti žalovaného velmi závažné důsledky, je důležité, aby byla žaloba žalovanému skutečně doručena. Proto se zásadně doručuje do vlastních rukou bez možnosti náhradního doručení.

Jakmile má soud k dispozici k žalobě i obranu žalovaného, přistoupí se k tzv. alokaci případu. Tu provádí zvláštní soudce (u County Court zvaný *District Judge*, u High Court zvaný *Master*, který je vlastně jen procesním soudcem) a spočívá v zařazení konkrétního případu do jednoho ze tří *tracků*, tedy způsobů řešení. Je tedy rozdíl, zda je případ posuzován jako malý nárok (*small claims track*), ve zrychleném řízení (*fast track*) či ve složité proceduře (*multi-track*). Při alokaci záleží především na hodnotě sporu, záleží však také na stranách. Soudce spolupracuje s oběma stranami tak, aby byl případ zařazen co nejlépe a aby v řízení bylo dosaženo co nejspravedlivějšího výsledku.⁹³

5.3.5. Zásada rychlosti a efektivnosti řízení

Za jeden z nejzávažnějších problémů anglického soudnictví v civilních věcech byla před Woolfovými reformami považována délka řízení. Proto novelizace civilního

⁹³ DOHERTY Michael, *English and European Legal Systems*, 3. vyd., London:Old Bailey Press, 2003, str. 181-182

procesu zavedla tři různé varianty řízení dle náročnosti případu. Pokud je věc vyřízena v řízení ve věcech malých nároků nebo ve zrychleném řízení, dochází ke značné úspoře času i financí.

Účelem řízení ve věcech malých nároků⁹⁴ je relativně levné řešení jednodušších sporů. Bylo zavedeno již roku 1973, původně pouze pro nároky do £75. Tato částka byla postupně zvyšována až na dnešních £10.000. Výhodou je nižší soudní poplatek a celkově by náklady neměly dosahovat takové výše jako u jiných druhů řízení. Dříve se jednalo o velmi rychlé, nepřilíš formální, neveřejné řízení. V dnešní době je ale průběh tohoto řízení velmi podobný těm ostatním, a tak se některé výhody vytrácejí. Zejména jde o dříve akcentovanou jednoduchost řízení a vzhledem k tomu, že se řízení stalo složitějším, je účastníkům – laikům doporučována právní pomoc. Problémem je, že v tomto druhu řízení nedochází k náhradě vynaložených nákladů vítězné straně sporu. Chce-li strana být právně zastoupena, musí počítat s tím, že uhradí veškeré náklady i v případě, že ve sporu zvítězí. Jednoduše se tak může stát, že účastník vynaloží vyšší částku peněz za advokáta, než ve sporu vyhraje. Nemluvě o tom, že pouze 60 % úspěšných účastníků řízení skutečně nakonec obdrží celou částku, která je mu soudem přiznána. Výhodou řízení ve věcech malých nároků zůstává jeho relativní rychlost. V roce 2011 trvalo průměrně 30 týdnů od podání žaloby k hlavnímu jednání (oproti průměrným 56 týdnům v případech řešených v rámci jiných druhů řízení).⁹⁵

⁹⁴ Část 27 CPR 1998

⁹⁵ MARTIN, Jacqueline. The English Legal System. 7th edition. London: Hodder Education, 2013, str.

Ve zrychleném řízení⁹⁶ soud stanoví velmi přísný harmonogram, který je třeba dodržovat. Má zabránit stranám, aby řízení zbytečně protahovaly a způsobovaly nadbytečné náklady. Dalšími opatřeními k urychlení procesu je např. omezení počtu znalců na pouhého jednoho v celém řízení či to, že jednání musí proběhnout v jediném dni.

Ve složité proceduře⁹⁷ jsou obvykle projednávány spory o částku převyšující £25.000 a další spory, které mají složitý skutkový základ. Průběh řízení v těchto věcech záleží na povaze a komplikovanosti případu a určuje ho soudce v rámci case managementu.

Aby nebylo řízení zbytečně prodlužováno, existuje v anglickém právu několik institutů, které by tomu měly zabránit. V případech, kdy se žalovaný proti žalobě nebrání, je obvykle možné vydat rozsudek pro zmeškání (*default judgment*)⁹⁸. V jiných případech se žalovaný sice bránit chce, ale nemá žádné relevantní argumenty, a tak podává různé návrhy s jediným cílem zdržet řízení. Aby se nestávalo, že žalovaný bude tak dlouho předstírat, že má skutečnou obranu proti žalobě, že proběhne celý složitý proces před soudem, než bude dosaženo vydání rozhodnutí, má soud pravomoc vyřadit beznadějně obhajoby žalovaného postupem zvaným *striking-out*.⁹⁹ Marnými jsou ty části obhajoby, které nevedou k právní obraně nároku. Dalším institutem, který by měl zabránit nadbytečnému protahování řízení, je tzv. *summary judgment* (sumární

⁹⁶ Část 28 CPR 1998

⁹⁷ Část 29 CPR 1998

⁹⁸ Část 12 CPR 1998

⁹⁹ Sekce 3.4 CPR 1998

rozsudek)¹⁰⁰. Jedná se o rozhodnutí, které lze vydat i bez jednání a lze jej použít tehdy, je-li zřejmé, že tvrzená obrana nemá reálnou šanci na úspěch a není ani žádný jiný důvod, proč by nárok žalobce měl být zamítnut. Požádat o vydání sumárního rozsudku může i žalovaný, pokud je proti němu podaná žaloba zjevně neopodstatněná. Sumární rozsudek může být výjimečně vydán i z iniciativy soudu. Zvláštním případem je vydání sumárního rozsudku vztahujícího se jen k části případu. Jsou tak vyloučeny částečné nároky, ohledně kterých lze jednoduše rozhodnout, je-li celá věc složitá a celý případ se bude táhnout delší dobu.¹⁰¹

5.3.6. Rozhodování a rozhodnutí

Soudce obvykle na závěr jednání vynáší rozhodnutí, které se v případě porotního rozhodování musí opírat o výrok poroty. Pro anglosaské právo bylo typické řízení před porotou složenou z laiků. Dnes jsou však v anglickém právu poroty v civilních věcech používány jen výjimečně. Do roku 1854 byly před porotou projednávány veškeré žaloby common law. Od tohoto roku se mohly strany dohodnout, že bude případ souzen bez poroty. V roce 1933 byl rozsah věcí rozhodovaných porotou omezen zákonem, když byly úplně vyloučeny z případů týkajících se porušení smluv. V současné době mají strany právo na to, aby jejich případ byl souzen před porotou v těchto případech: žaloby pro urážku na cti či pomluvu, protiprávní odnětí svobody, zlovolné soudní stíhání nebo pro podvod. Všechny tyto případy spojuje to, že jsou určitým způsobem vázány na reputaci a dobrou pověst jednotlivce. To je také důvod, proč v nich byla

¹⁰⁰ Část 24 CPR 1998

¹⁰¹ SIME, Stuart, A Practical Approach to Civil Procedure, 12. vyd., Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 295-330

možnost řízení před porotou zachována. Nicméně i v těchto případech může být porota z případu vyloučena na základě úvahy soudce, např. obsahuje-li případ složitou dokumentaci týkající se odborných záležitostí či je potřeba provést nějaký vědecký důkaz, a proto by nebylo vhodné, aby o takové věci rozhodovali laici. Existuje ještě jedna výjimka, kdy strany mohou požádat o řízení před porotou. Jedná se o vymezené případy¹⁰² rozhodované před Kolegiem královské lavice Vysokého soudního dvora. Nicméně k tomu, že by se strany dohodly na řízení před porotou a požádaly o něj, dochází jen velmi zřídka, téměř vůbec. Pokud dnes v případě porota zasedá, má dvojí roli. Za prvé rozhoduje, zda žalobce dostatečně prokázal svůj nárok či nikoli. Za druhé, pokud porota rozhodne, že žalobce vyhrál případ, rozhoduje též o výši náhrady škody, kterou má žalovaný žalobci zaplatit.¹⁰³

Zajímavostí pro kontinentálního právníka může být fakt, že ačkoli porotní soudnictví je v občanskoprávních věcech spíše minulostí, jednání probíhá stále obdobně. Soudce spor obvykle dopředu příliš detailně nezná, dozví se o skutkových okolnostech až z tvrzení a důkazů stran. V řízení neprobíhá příprava jednání tak, jako v kontinentálním právu. Též advokáti vycházejí často spíše než z porad s klienty či svědky pouze z doporučení a návrhů svých solicitorů.¹⁰⁴

Obdobně jako v kontinentálním právu se v anglosaském právu rozlišuje rozsudek a usnesení s tím, že rozsudek je obvyklým rozhodnutím v meritu věci. Dnes už se rozsudek obecně nazývá jednotným slovem *judgment*. Dříve tento výraz vyhrazen

¹⁰² Vymezení v případě Ward v James [1966] 1 Q. B. 273

¹⁰³ LOUGHLIN, Paula a GERLIS, Stephen, *Civil procedure*, 2. vydání, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, str. 256-257

¹⁰⁴ HUNGR, Pavel. *Srovnávací právo: právní kultury*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2008, str. 86

pro rozsudku vydané na základě common law. Pokud se opíraly o equity, byly nazývány *decree*. Rozsudek nabývá účinnosti dnem vydání, popř. ke dni pozdějšímu, pokud tak soud určí. Zajímavé je, že rozsudek v anglickém právu nemusí být odůvodněn. Soudce se někdy poté, co vyslechne obě sporné strany, zdrží vydání okamžitého rozhodnutí a odloží vynesení výroku na později, potřebuje-li delší dobu na rozmyšlenou (tzv. *reserved judgment*).

B. USA

Jak bylo popsáno v kapitole věnující se historii, anglické právo se rozšířilo prostřednictvím kolonizace na americký kontinent. Tam se potom autonomně vyvíjelo vlastní cestou, odlišně od práva v Anglii. Přestože je tato práce zaměřena především na porovnání práva v kontinentální Evropě a Anglii, považuji za nezbytné se alespoň stručně zabývat též problematikou práva civilního procesu v USA.

Vzhledem k tomu, že je USA federací, právo je zde specifické tím, že vzniká na dvou úrovních – na úrovni federální a na úrovni jednotlivých států. Další odlišností od anglického práva je, že v americkém právu již dávno došlo k setření rozdílů mezi common law a equity a jejich sloučení do jednotného práva. Za výjimku by mohl být považován stát Delaware, kde dodnes existují kancléřské soudy rozhodující dle equity.

5.4. Prameny práva

Základem právního řádu je právo soudcovské a právo psané. Systém soudních precedentů je založen na zásadě *stare decisis*. Uplatnění této zásady však není tak striktní jako v anglickém právu a prosazuje se spíše flexibilnější precedenční doktrína. Striktní závaznost platí jen pro rozhodnutí Nejvyššího soudu USA a na rozhodnutí

nejvyšších soudů jednotlivých států. Soudy však nemusí následovat vlastní rozhodnutí za každých okolností a mohou je v určitých případech zrušit či se od nich odchýlit. Co se týče rušení precedentů, jsou soudy z důvodu právní jistoty poměrně opatrné a dochází k tomu pouze, nastane-li jistá kvalifikovaná skutečnost, která to předpokládá. Dle právní vědy jsou takovými kvalifikovanými skutečnostmi zejména situace, kdy norma obsažená v precedentu není v praxi použitelná (popř. je použitelná jen za velmi obtížných podmínek), nebo kdy se právní principy, které byly základem precedentu, změnilly natolik, že zrušení precedentu znamená odmítnutí již přežitého principu, anebo se natolik změnilly okolnosti, že starou normu nelze aplikovat.¹⁰⁵

Psané právo má v USA tradičně značně větší význam než v Anglii. Právním předpisem nejvyšší právní síly je Ústava USA přijatá v roce 1787. Aby Ústava odpovídala potřebám doby, je částečně modifikována dodatky a též výkladem Nejvyššího soudu. Zákony v USA upravovaly nejprve pouze veřejnoprávní otázky, dnes upravují i soukromoprávní záležitosti. Stejně jako v evropském kontinentálním právu vznikají v právu americkém obsáhlé kodifikace. Zákonné právo je zvláštní v tom, že se neuplatňuje přímo, ale až na základě soudního precedentu, který ho interpretuje a doplňuje. Soudy musí vykládat zákony v souladu se záměrem zákonodárce. Soudní precedent je pak tím pramenem práva, který se užije v dalších případech. Psaným právem na podzákonné úrovni jsou různé druhy vyhlášek a nařízení.¹⁰⁶

Sice nezávaznými, ale přesto prameny práva jsou též tzv. *Restatement of the Law*. Představují soubory soudcovského práva, které jsou vydávány v jednotlivých

¹⁰⁵ KUHN, Zdeněk, *Doktrína stare decisis v zemích common law*. Právník. 1999, č. 8, str. 702.

¹⁰⁶ BONFIELD, Lloyd, *American law and American legal system in a nutshell*, St. Paul MN: Thompson, West, 2006, str. 37-54

právních odvětvích na základě generalizace velkého množství soudních rozhodnutí. Jedná se vlastně o soudní výklad zákonů, který má napomoci lepšímu pochopení práva. Právní doktrína není všeobecně uznávaná za pramen práva, nicméně určitý vliv na vývoj práva tvořeného soudy a zákonodárci má.¹⁰⁷

5.5. Soudy a soudci

Vzhledem k federativnímu uspořádání USA je zde soudní soustava na dvou úrovních. Soustava federálních soudů je třístupňová, v USA tvořená 96 soudy okresními (*District Courts*), dvanácti odvolacími (*Court of Appeals*) a Nejvyšším soudem USA (*Supreme Court of the United States*) pověřeným kontrolou ústavnosti a sjednocováním judikatury. Mimoto je součástí federálních soudů i řada administrativních tribunálů plnících funkce zvláštních soudů, např. pro záležitosti daní, (*Tax Court*) či Federální obchodní komise (*Federal Trade Commission*).

Soustavy státních soudů nemají jednotnou organizaci a jsou v jednotlivých státech odlišné, zpravidla jsou však tvořeny čtyřmi stupni soudů. Nejnižší postavení mají tzv. soudy pro malé věci (*inferior courts*) a soudy pro malé nároky (*small claims courts*), které řeší spory o částky do 2.000 dolarů. Dále obvykle existují soudy pro skutková a dokazovací řízení v prvním stupni (tzv. *trial courts*). O odvolání od těchto jmenovaných soudů obvykle rozhodují různě pojmenované odvolací soudy, které zasedají ve tříčlenných senátech. Poslední instancí jsou nejvyšší soudy, které obvykle řeší dovolání. Rozhodnutí státních soudů zásadně nejsou přezkoumatelná soudy

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 37-54

federálními. Výjimku tvoří rozhodnutí nejvyššího státního soudu, dotýká-li se platnosti federálního zákona či mezinárodní smlouvy.

Zvláštní otázkou je účinnost a vykonatelnost rozsudku státního soudu v jiném státě USA, než ve kterém byl vydán. Soudní rozhodnutí se dle Ústavy mají uznávat na základě zásady plné důvěry a uznání a právní stav vyvolaný rozhodnutím přímo jsou soudci povinni uznávat. Aby byl rozsudek i vykonatelný, musí k němu být připojena doložka vykonatelnosti. Při jejím vydání soud již znovu nezkoumá merit sporu, ale pouze zda bylo rozhodnutí vydáno kompetentním orgánem, do jehož působnosti věc spadala.

Pozice soudce je stejně jako v Anglii považována za vrcholnou pozici v rámci právního stavu. Zvláštním se může zdát pojetí soudcovské nezávislosti. Od roku 1939, kdy vznikla Administrativní kancelář (*Administrative Office of the US Courts*), již justice není řízena ministerstvem spravedlnosti, ale právě touto institucí. Díky tomu je moc soudní nezávislá na moci výkonné. Co se týče ustanovování soudců, jsou v USA voleni občany nebo jmenováni guvernérem, a to vždy na omezené časové období. Vystává otázka, zda jsou tyto způsoby v souladu s nezávislostí soudců při rozhodování. Problémem je, že může docházet k tomu, že se soudci chtějí svými rozhodnutími zavděčit, a zajistit si tak zvolení či jmenování na další období. V některých státech USA dokonce probíhá v kontinentálních poměrech nepředstavitelná soudcovská předvolební kampaň. Na druhou stranu, jak uvádí Sváček, má tento způsob ustanovování i své výhody jako jsou větší motivace k pracovitosti, serióznosti a

odpovědnosti za své rozhodování.¹⁰⁸ Co je však pro kontinentální právníky absolutně nepřijatelné, je, že v některých státech USA se soudci stávají osoby politicky činné.

5.6. *Civilní proces v USA*

Občanskoprávní řízení je kontradiktorní a typické je, že se velmi důrazně prosazuje zásada projednací. Platí zde, že iniciativa je ponechána stranám sporu a jejich obhájcům, a soud zůstává v průběhu řízení velmi pasivním, a to dokonce ještě více než v Anglii. Soudce se pouze stará o to, aby řízení probíhalo spravedlivě a aby zajistil oběma stranám dostatečný prostor k prezentaci rozhodných skutečností a důkazů. V americkém právu se hojně používá instituce porotních soudů. Porota v civilním řízení musí mít alespoň 6 členů, obvykle jich je ale 12. Porota vždy rozhoduje pouze o skutkovém stavu, rozhodování právních otázek je ponecháno soudci. Výběr poroty probíhá náhodně ze všech dospělých obyvatel USA. Každá ze stran má však možnost některé osoby z poroty vyloučit pro podezření z podjatosti. Pokud je osoba do poroty vybrána, účast v ní je povinná a omluvou jsou jen závažné důvody.¹⁰⁹

Vlastnímu jednání předchází přípravná fáze řízení (*pretrial proceeding*), ve které se uplatňuje tzv. *discovery* – tedy charakteristická metoda vyhledávání důkazů spočívající v různých povinnostech stran, jejichž splnění má zabránit momentům překvapení protistrany v průběhu řízení, a zajistit spravedlivý proces dvou rovnocenných informovaných stran.¹¹⁰ Zejména se jedná o povinnost stran a jejich

¹⁰⁸ SVÁČEK, J. *Proč je americká justice efektivnější než česká?* Právní rozhledy, 2002 č.7, s. 349-350.

¹⁰⁹ FLETCHER, G.P., SHEPPARD, S. *American Law in a Global Context*. New York : Oxford University Press, 2005, str. 243-245

¹¹⁰ Rozsah povinností v rámci *discovery* je vymezen v případě *Hickman v. Taylor*, 329 U.S. 495 (1947)

svědků zodpovědět otázky protistrany, a to jak písemné tak i ústní, kdy odpovědi na ně jsou zaznamenány jako důkazy, povinnost vyplnit písemné dotazníky protistrany, předložit na výzvu protistrany požadované dokumenty či věci, umožnit protistraně vstup na pozemek, podrobit se požadovaným fyzickým a mentálním zkouškám, potvrdit či popřít autenticitu důkazu pod přísahou apod. Před samotným jednáním se mohou konat ještě i přípravné konference (*pretrial conferences*). Jedná se o porady v kanceláři soudce, ke kterým jsou pozvány obě strany, a soudce se snaží dovést je ke smíru či alespoň co největší shodě ohledně rozhodných skutečností.

Soudní řízení se zahajuje žalobou zvanou *pleading*, která je doručena žalovanému buď přímo soudem nebo žalobcem či soukromým doručovatelem žalob. Společně s žalobou se žalovanému doručuje soudní obsílka, ve které je určeno, dokdy se má k žalobě vyjádřit a kdy se má dostavit k soudu. Pokud se bez omluvy nedostaví, může žalobce požádat o vydání *default judgment* (rozsudku pro uznání). V americkém právu existuje též institut *summary judgment*, o jehož vydání může jedna ze stran požádat již v rámci zmíněné přípravné konference. V rámci jednání je velký důraz kladen na důkazy před soudem ústně přednesené a demonstrovány. Velmi významné jsou výslechy svědků, které provádějí obhájci účastníků řízení – nejprve probíhá výslech vlastního svědka, po něm je proveden křížový výslech protistranou.

Je zřejmé, že v americkém modelu jsou kladeny velmi vysoké nároky na činnost obhájců stran. V USA existuje jediná kategorie advokátů zvaných *attorneys at law* či též *counselors*. Pro výkon povolání advokáta je povinné členství v advokátní komoře – *American Bar Association*. V Americe jsou obvykle velmi vysoké náklady civilního řízení. Vzhledem k tomu, že soud příliš nezasahuje do řízení, vše je na obhájcích. Též proces disclosure je často velmi zdlouhavý, někdy stranami i úmyslně protahovaný. Dá

se říci, že v USA stále přežívají některé postupy a instituty, které byly v Anglii dříve kritizovány a z anglického procesu byly vymýceny reformou v roce 1999.

6. Srovnání civilního procesu v obou systémech práva

Rozdíly mezi civilním procesem v anglosaském a kontinentálním systému, dvěma nejvýznamnější právní systémy na světě, budou nejlépe patrné, srovnáme-li jejich základní východiska a zásady, kterými se řídí, na jednom místě. Kontinentální právní systém byl v průběhu svého vývoje silně ovlivněn vlnou revolucí v době osvícenství a jeho filosofie dodnes vychází z osvícenských myšlenek. Důraz je kladen na svobodu jednotlivce a stát je garantem této svobody. Angloamerický systém je založen na myšlenkách liberalismu a panství práva, a jako takový jde v omezování zásahů do života jednotlivců ještě dále a vyznává doktrínu minimálního státu.

V obou systémech se proces formoval jako obrana před dříve využívanou svépomocí. Hlavní inspirací práva na kontinentu bylo právo římské. To bylo ve středověku přepracováno v režii tehdejších evropských univerzit do moderní podoby. Evropské právo je založeno na právu psaném, nejvýznamnějšími normami jsou zákony. Oproti tomu angloamerické právo čerpá zejména z tradice a nikoli ze souboru textů. Základem práva jsou zde spontánně vzniklé právní obyčeje a soudní rozhodnutí precedenční povahy. Proto zatímco u kontinentálního práva je poměrně snadné najít časovou linii dělící historii od současně platného práva, „*v angloamerickém systému je*

platné právo dodnes velmi úzce propojeno s právní historií, takže prakticky nelze odlišit, kde jedno počíná a druhé končí.“¹¹¹

V obou systémech najdeme hierarchizovanou soudní soustavu. Občanskoprávní řízení v prvním stupni se obvykle koná u obvodního či okresního soudu, tedy u nejnižšího článku soudní soustavy. Rozdílem je, že v zemích kontinentální Evropy se žalobce musí řídit místní příslušností, zatímco v Anglii může jít ke kterémukoli soudu v rámci věcně a funkčně příslušného článku soudní soustavy. Někdy si strany dokonce mohou vybrat, že půjdou v prvním stupni rovnou k Vysokému soudnímu dvoru. V zemích anglosaského práva i v zemích s kontinentálním právem existují kromě soustavy obecných soudů i specializované tribunály. V obou systémech je vyžadováno, aby soudce rozhodoval nestranně a spravedlivě, a proto jsou vyžadovány záruky nezávislosti. Soudci jsou v kontinentálních zemích ustavováni nejčastěji prezidentem republiky či jiným nejvyšším představitelem státu, často ve spolupráci s Nejvyšší soudcovskou radou. V Anglii soudce jmenuje královna na návrh lorda kancléře a v USA se způsob ustanovování liší v jednotlivých státech. Zatímco v zemích kontinentálního práva pro výkon funkce soudce obvykle není zapotřebí předchozí praxe v roli advokáta, v Anglii a USA je soudcovská pozice považována za vrchol kariéry právníka a v Anglii je pro jmenování soudcem též vyžadována dlouholetá úspěšná praxe advokáta.

Civilní proces je v obou systémech ovládán především zásadou projednací. Nicméně v kontinentálním systému je tato zásada více omezena, soud hraje aktivnější roli a zejména díky povinnosti dotazovací, vysvětlovací a poučovací výrazněji zasahuje

¹¹¹ KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, str. 19

do průběhu řízení. V angloamerickém systému by takové zásahy byly považovány za porušení nestrannosti. Soudce je zde neutrálním arbitrem, který pouze dohlíží, aby byl průběh řízení spravedlivý a vyhovoval předepsaným pravidlům. Iniciativa je přenechána stranám sporu, které mají mnohem více povinností než účastníci řízení v kontinentálním systému, proto je také kladen velký důraz na roli advokátů. Postavení účastníků řízení je v kontinentálním právu usnadněno tím, že zde platí zásada *iura novit curia*, která znamená, že strany sporu nemají povinnost přednášet soudu právo a dokazování se neprovádí v otázkách právních, ale pouze skutkových. Oproti tomu v anglosaském systému musí strany soudu předložit precedenty, podle kterých by dle jejich názoru měl rozhodnout.

Společné je oběma procesům to, že jsou založeny na principu ústnosti. Dá se však říci, že v anglosaském procesu můžeme spatřit mnohem větší důraz na ústně přednesené argumenty a důkazy. V běžné soudní praxi kontinentálnímu procesu dominuje písemná forma komunikace a zásada ústnosti se projevuje tím, že probíhá ústní jednání, ve kterém se účastníci mají možnost od svých písemných podání v ústním přednesu odchýlit. Co se týče postupu procesu, v kontinentálním právu je těžištěm procesu žaloba a žalobní tvrzení v ní uvedená. Soud se primárně zabývá tvrzeními stran sporu, která jsou poté v procesu postupně dokazována. Naopak v anglosaském právu je žaloba spíše formálním úkonem. V řízení se postupuje od zkoumání faktů, na jejichž základě se soud dozvídá, co je a není pravda.

V právu anglickém právu a právu USA existuje speciální metoda výměny dokumentů a informací mezi stranami, kdy si právní zástupci ještě před samotným jednáním mezi sebou vyměňují dokumenty relevantní pro daný případ. Tato procedura je oproti kontinentálnímu pojetí mnohem více soukromou záležitostí stran, do které

soud nezasahuje. Výrazným rozdílem je to, že účastníci řízení v anglosaském systému musí předložit i ty důkazy, které svědčí v jejich neprospěch.

V kontinentálním právu obecně platí, že důkazním prostředkem může být cokoli, co nějakým způsobem prokazuje či vyvrací tvrzené skutečnosti. Je na uvážení soudu, který provádí dokazování, aby rozhodl, které důkazy připustí a které ne. Ani v jednom z obou systémů nejsou soudci vázání zásadou legální důkazní teorie. Hodnocení důkazů je ponecháno na úvaze soudu. Nicméně v anglosaském systému existují určitá pravidla, která nepřipouští použití některých důkazních prostředků. Např. není-li dokument, který má být důkazním prostředkem, autentický či důkazní prostředek není tím nejlepším dostupným, který danou skutečnost prokazuje, není takový důkazní prostředek přípustný. V kontinentálním právu nepřípustnost některých důkazů spojujeme pouze s protiprávně získanými či protiprávně použitými důkazy. Nepřípustným v tomto smyslu může být např. důkaz, který byl opatřen deliktním jednáním. Takový důkaz nelze použít na podporu skutkových tvrzení účastníka, který se deliktním jednáním provinil.

Velmi výrazné rozdíly mezi oběma systémy můžeme spatřovat ve způsobu provádění procesního dokazování. To je v kontinentálním právu svěřeno výhradně soudu. Strany jen na základě své důkazní povinnosti označují a předkládají ty důkazy, které prokazují jejich tvrzení. Který důkaz bude nebo nebude proveden, záleží na úvaze soudu. Též výslech svědků provádí soud. Nejprve vyzve svědka, aby vylíčil vše, co o předmětu výslechu ví, teprve potom přikročí k dotazování. Nevýhodou tohoto postupu je, že pokud svědku ve vyprávěném „příběhu“ chybí nějaká část, může ho to svádět k domýšlení událostí a uvádění polopravd či lží. Na druhou stranu vylíčením celého příběhu svědek poskytuje koherentní příběh, ve kterém uvede vše, co považuje za

podstatné. Díky tomu mohou vyjít najevo informace, na které by se třeba nikdo nezeptal. Navíc tento postup přispívá k přehlednosti uváděných informací. Vzhledem k tomu, že soud klade dotazy vyslychanému jako první, obvykle vyčerpá většinu relevantních témat a často se v řízení stává, že se strany nijak rozsáhle dále neptají. V anglosaském systému je stranám poskytnut mnohem větší prostor pro jejich iniciativu. Je běžné, že strana sporu vyslychá svědka prostřednictvím křížového výslechu, který v kontinentálním systému nemá obdobu. Soudce pouze pasivně přihlíží a vytváří si obrázek o daném případě. Také proto není nutné, aby případ dopředu znal tak podrobně, jako soudce u kontinentálního soudu. Jednání před soudem tedy vypadá velmi odlišně. Výhradou vůči kontinentálnímu modelu by mohlo být, že soudce jako hlavní dotazovatel se může dříve nebo později přiklonit na stranu jednoho z účastníků, kterému začne favorizovat, a to se projeví ve způsobu výslechu a kladených otázkách. Myslím si však, že záruky nezávislosti soudců jsou dostatečné a v tomto ohledu se není třeba obávat.

Iniciativa soudu v kontinentálním civilním procesu se projevuje též v tom, že je-li v řízení třeba vyřešit odbornou otázku, přibere soud znalce v daném oboru. Soud je také subjektem, který zaplatí znalečné. Po skončení řízení tyto náklady obvykle hradí strana, která spor prohrála. Výslech znalce probíhá obdobně jako výslech svědků. Velkou výhodou je, že takto ustanovený znalec je nestranným pomocníkem soudu, jehož cílem je přispět k dosažení správného a spravedlivého výsledku řízení. Oproti tomu v angloamerickém modelu jsou znalci přibíráni a placeni účastníky řízení. Jako takoví jen těžko mohou být absolutně nestranní. Přestože reforma soudnictví v Anglii měla přispět k tomu, aby znalci nenapomáhali straně, která je platí, nemyslím si, že tento model poskytuje takové záruky nezávislosti jako model kontinentální.

V anglosaském právu musí být vše, co řekl svědek slovo od slova zaznamenáno. V civilním procesu kontinentálním je běžné, že předseda senátu pouze diktuje do protokolu. To otevírá též prostor k výhradám vůči kontinentálnímu modelu v tom ohledu, že je možné, že záznam neobsahuje některé informace či je v některých částech nepřesný. Nicméně vzhledem k tomu, že účastníci i vyslychaní mají možnost do obsahu toho, co je zaprotokolováno zasahovat, přiklonila bych se k názoru, že je tento způsob zaznamenávání průběhu řízení i obsahů výpovědí dostatečný.

Velmi patrný rozdíl spatřuji také v přístupu k tzv. přípravě svědků, která je typická pro angloamerický systém, zatímco v evropském je naprosto nepřijatelná. Právní zástupci by se svědky před výslechem neměli vůbec přijít do kontaktu. Pokud by k takové přípravě došlo, bylo by to považováno za zásah do základní procesní spravedlnosti. V kontinentálním systému má svědek vypovídat to, co skutečně vnímal a pro zajištění pravdivosti výpovědi by neměl být ničím a nikým ovlivněn. Přestože ani v anglosaském systému by při rozhovoru nemělo docházet k ovlivňování svědků, je pravděpodobné, že výpověď svědka je kontaktem s právním zástupcem účastníka řízení určitým způsobem poznamenána a modifikována.

Vzhledem k tomu, jak široké pravomoci a povinnosti má soudce v kontinentálním modelu, je kontinentální řízení angloamerickými právníky někdy označováno za inkviziční. To nepovažuji za správné. Přestože třeba v řízení před českým soudem může soudce provést i důkaz nenavržený stranami, jde spíše o mimořádný institut a návrhy důkazů jsou stále zejména doménou účastníků. Řízení je tedy stále ovládáno převážně zásadou projednací a musíme jej považovat za akuzační.

Cílem civilního procesu v obou systémech je dosáhnout správného a spravedlivého rozhodnutí. To by mělo být pokud možno co nejvíce založeno na

objektivní pravdě. Dosažení poznání úplné objektivní pravdy však nelze považovat za nejvyšší princip, který by měl být nadřazen všem ostatním principům civilního procesu. Mělo by s ním být zacházeno spíše jako s prostředkem dosažení spravedlivého rozhodnutí, nikoli jako s účelem celého řízení.¹¹² Ráda bych se vyhnula pojmům materiální a formální pravdy. Přikláním se k názoru, že v kontradiktorním procesu tyto pojmy přestávají mít svůj původní smysl a lépe se hodí použít termínu procesní pravda. Podle Svobody „[p]rocesní pravda vzniká na základě zákonem nebo právními zvyklostmi upraveného postupu během řízení. Má zpravidla oporu v realitě, ale nemusí ji zcela vystihovat.“¹¹³ Vystává tedy otázka, do jaké míry jde ve kterém procesním systému o dosažení poznání skutečnosti shodné s objektivní pravdou. S ohledem na jednotlivé zásady, které byly v této práci diskutovány, se dá říci, že kontinentální systém usiluje o dosažení shody procesní pravdy s tou objektivní o něco více než proces anglosaský. Soud provádí dokazování a sám zjišťuje skutkové okolnosti, nemusí se spoléhat jen na to.

Dle anglického práva nemusí soudce svůj rozsudek odůvodňovat. Přesto soudci obvykle svá rozhodnutí odůvodňují, zejména z důvodu jejich přezkoumatelnosti. V kontinentálním právu rozsudek odůvodněn být musí, výjimečně v některých případech pouze zkráceně. V obou systémech obecně lze proti rozhodnutí soudu podat opravný prostředek a řízení je standardně dvoustupňové.

Velmi tradičním bylo dříve v anglosaském právu řízení před porotami. Dnes se v Anglii v civilním procesu s porotami můžeme setkat pouze výjimečně. Značně

¹¹² STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 183-186

¹¹³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. Vyd. 1. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, str. 18

rozšířenější je využívání porot v civilních věcech v USA. V kontinentálním právu jsou poroty prvkem pouze okrajovým, který se zejména v oblasti civilního procesu nijak zásadně neprosadil. Když už v některých zemích kontinentálního systému probíhá řízení před porotou, obvykle je to v právu trestním. V některých zemích je zachován lidový prvek u soudu v institutu přísedících. Ti však netvoří samostatnou porotu, ale rozhodují spolu s předsedou senátu.

V rámci práva na spravedlivý proces má každý právo na to, aby jeho věc byla rozhodnuta v přiměřeném čase. V obou právních systémech existují instituty, jejichž cílem je znemožnit nadbytečné prodlužování řízení. Obdobou kontinentálního rozsudku pro zmeškání a pro uznání je v Anglii a USA *default judgment*. V kontinentálním právu je rozmáhajícím se institutem řízení rozkazní, které lze použít v nárocích na zaplacení peněžité částky. Dále je upraven zvláštní, zjednodušený postup ve věcech směnečných a šekových. V Anglii zase můžeme najít zjednodušená řízení ve věci malých nároků a zrychlená řízení v případech, kde není zapotřebí celé procedury. Anglické právo přiznává soudci také pravomoc vyloučit marné námitky proti žalobě podávané jen s cílem protahovat řízení, a v některých případech i možnost vydat sumární rozsudek bez jednání. Je zřejmé, že délka řízení je v dnešní době často diskutovaným problémem v obou systémech práva, a je snahou řízení co nejvíce zkracovat tam, kde je to možné učinit, aniž by to bylo na úkor ostatních zásad procesu a zejména smyslu řízení, kterým je spravedlivé rozhodnutí ve věci.

Stejně jako o délce řízení se dnes často hovoří i o tom, že soudní řízení je příliš nákladné a finanční náročnost vstupu do soudního sporu je často důvodem, proč se jednotlivci se svým nárokem na soud neobrátejí. V případě sporného řízení platí žalobce soudní poplatek, jehož výše se v jednotlivých zemích zas tak zásadně neliší. Přesto jsou

v Anglii náklady na soudní spor pro účastníky výrazně vyšší než v zemích kontinentální Evropy.¹¹⁴ To je dáno zejména tím, že je stranám dána poměrně značná volnost v řízení procesu. Zejména předsoudní stádium se pak může značně protahovat. Tento problém byl sice částečně vyřešen reformou anglického civilního procesu z roku 1999, nicméně náklady vznikající stranám v předsoudním stádiu jsou stále vysoké. Další faktor je spojen s metodou placení právních zástupců, kteří jsou placeni od hodiny, bez ohledu na vykonanou práci, přičemž hodinové sazby právního zastoupení jsou v Anglii velmi vysoké. Náklady může zvyšovat též vysoké znalečné, které strany musí platit, je-li ve sporu třeba odborně posoudit určité otázky.¹¹⁵ Výrazně ještě nákladnější je sporné řízení v USA.

Odlišně je v anglickém právu od českého i německého upraveno pravidlo pro přiznávání náhrady nákladů řízení. V Anglii je sice obecným pravidlem, že strana, která ve sporu prohrála, hradí náklady vítězné strany, nicméně zcela záleží na uvážení soudce, zda ve kterém konkrétním případě nakonec náhradu přizná. Obvykle poražená strana vítězi sporu určité náklady hradí, ale výše náhrady nedosahuje celkové výše nákladů vynaložených.¹¹⁶

K již uvedeným důvodům, kterými jsou odlišný historický vývoj a různá filozofická východiska, která jsou základem systémů, bych ráda dodala, že důvody odlišností mezi oběma systémy mohou být spatřovány možná též v tom, že různé

¹¹⁴ ZUCKERMAN, Adrian A. S., *Civil Justice in Crisis*, Oxford University Press 1999, str. 14

¹¹⁵ Které je sice pro spory o částky do £5.000 omezeno na £200, ale u sporů o vyšší částky zde není limit.

¹¹⁶ SIME, Stuart, *A Practical Approach to Civil Procedure*, 12. vyd., Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 561

procesní systémy se mohou soustředit na různé kategorie případů, jak navrhuje např. Kötz.¹¹⁷ Typický spor před německým (potažmo českým a kterýmkoli jiným kontinentálním) soudem se vede o poměrně nízkou částku peněz, nevznáší složité otázky veřejné politiky a je převážně sporem mezi soukromými osobami o soukromá práva. Je potom logické, že soudce má hlavní roli ve vyslýchání svědků a širší oprávnění nad celým procesem dokazování. Čím více je totiž iniciativa na straně soudu, tím méně je třeba, aby byly iniciativní strany. Díky tomu se snižují nároky na činnost stran, nemusí jim být zapotřebí profesionálního právního zastoupení či alespoň ne v takovém rozsahu a klesají jim náklady na řízení. Naopak typický spor v anglosaském systému zahrnoval značně vyšší finanční sumy a vyvstávaly z něj poměrně složité otázky. Proto bylo stranám zapotřebí velmi kvalitního právního zastoupení. Byli-li na obou stranách sporu profesionálové, kteří se postarali o řádné hájení zájmů účastníků, nebylo třeba, aby se soudce tolik angažoval. Nicméně vyvstává otázka, zda tento rozdíl nebyl již překonán. Zdá se, že alespoň co se týče stavu v Anglii, je dnes skladba případů obvykle před soudy projednávaných téměř identická s těmi v Evropě. Značnou výhodou kontinentálního systému je uvedená úspora na nákladech řízení. Vždyť také jedním z podnětů pro reformu anglického civilního procesu, která přinesla větší iniciativu soudu v rámci zmiňovaného case managementu, byly příliš vysoké náklady řízení. Další hypotéza pro odůvodnění odlišnosti civilního procesu v obou systémech je založena na tom, že zatímco v anglosaském právu bylo řízení upravováno tak, aby vyhovovalo porotnímu systému, v právu kontinentálním, kde se poroty příliš neprosadily, na toto nemusel být brán zřetel.

¹¹⁷ KÖTZ, Hein, *Civil Justice Systems in Europe and the United States*, 1 Duke L. CICLOP's 1 (2009)

Doposud jsem se v této práci zaměřovala především na odlišnosti mezi oběma systémy. Můžeme však pozorovat, že se jednotlivé právní úpravy vzájemně inspirují a tím dochází k jejich sblížování. Patrný tento trend může být zejména z několikrát zmiňované reformy anglického civilního procesu provedené na konci 20. století, která v některých ohledech přibližuje anglickou úpravu evropskému kontinentálnímu civilnímu procesu. V některých zemích dokonce dochází k míšení obou právních systémů v jednom právním řádu. Důkazem toho, že systém vytvořený smíšením obou právních systémů může poměrně dobře fungovat, jsou právní řády zemí s tzv. smíšenou jurisdikcí, jako je Louisiana, Jižní Afrika či Puerto Rico, ale také právo Evropské Unie. Některé země s původně anglosaským právem dokonce inkorporují do svého právního řádu některé části práva některého z kontinentálních států. Důvodem je zejména jednoduchost, rychlost a nízká finanční nákladnost oproti postupu, při kterém by musely vytvářet právo úplně nové. Příkladem může být Etiopie, která přijala několik zákonů v „evropském stylu,“ a to včetně občanského zákoníku inspirovaného napoleonským Code Civil.¹¹⁸ Následující kapitola je věnována snahám o unifikaci civilního procesu na nadnárodní úrovni a perspektivám tohoto vývoje do budoucna.

7. Europeizace civilního procesu

7.1. V rámci Evropské Unie

Právo EU se v rámci justiční spolupráce v civilních věcech zabývá některými vybranými otázkami civilního procesu. Zaměřuje se na ty problémy, které mají

¹¹⁸ MERRYMAN, John Henry, *On the Convergence (and Divergence) of the Civil Law and the Common Law*, (1981) 17 *Stanford Journal of International Law*, str. 357

přeshraniční dimenzi – obsahují mezinárodní prvek. Jejich výčet je obsažen v čl. 81 SFEU a jedná se např. o vzájemné uznání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí, přeshraniční doručování písemností, spolupráci při opatřování důkazů, podporu dalšího vzdělávání soudců apod.¹¹⁹

Úprava civilního procesu na úrovni EU tedy není komplexní, ale pouze fragmentární. Regulace oblasti civilního procesu probíhá zejména prostřednictvím nařízení. Nařízení se stává součástí vnitrostátních právních řádů členských států. Je zde proto vhodným prostředkem. Tím, že všechny členské státy používají stejný předpis, se minimalizuje riziko, že se budou právní úpravy a jejich interpretace a aplikace v různých členských státech lišit.¹²⁰

Příkladem institutu zavedeného v rámci evropské justiční spolupráce v civilních věcech může být evropské rozkazní řízení (zavedeno na základě nařízení EP a Rady, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu).¹²¹ Jedná se o relativně samostatné řízení, které se použije pro příhraniční spory v rámci členských států Evropské unie kromě Dánska. Cílem zavedení tohoto institutu bylo zjednodušení a urychlení řízení v příhraničních případech týkajících se nesporných peněžitých nároků a snížení nákladů řízení. Výhodou evropského platebního rozkazu je, že ať je vydaný v jakémkoli členském státě, po nabytí právní moci a vykonatelnosti je přímo

¹¹⁹ Smlouva o fungování Evropské Unie ve znění Lisabonské smlouvy

¹²⁰ STAVINHOVÁ, J., HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Evropské podněty českému civilnímu procesu* in Hurdík, J., Fiala, J. *Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie*. Brno : Masarykova univerzita, 2005. str. 267-268.

¹²¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu.

vykonatelný na území kteréhokoli jiného členského státu za stejných podmínek, jako kdyby byl v tomto státě vydán.

Otázkou je, zda je možné vytvořit komplexní sjednocující úpravu civilního procesu v takovém rozsahu, že by občanské soudní řízení mělo ve všech členských státech stejný průběh. Největší praktickou překážkou takového sjednocení jsou dnes rozdíly v požadavcích na iniciativu soudu a účastníků řízení. Ty však nejsou považovány za nepřekonatelné. V roce 1990 byla za účelem studia možností zavedení takové regulace v rámci evropského civilního procesního kodexu sestavena skupina vedená profesorem Marcelem Stormem. Výstupem její činnosti je studie publikovaná v roce 1994 pod názvem „Sbližování soudního práva EU,“ která má zatím sice jen studijní podobu, nicméně dokazuje, že sjednocení úprav civilního procesu není tak úplně nemožné.¹²² Minimálně by bylo vhodné co nejdříve na úrovni EU upravit určité základní principy civilního procesu, které by vytvářely vzor přístupného, spravedlivého a efektivního řízení.¹²³ Z nich by pak mohli vycházet nejen soudci v jednotlivých členských zemích při řešení konkrétních případů, ale i zákonodárci při úvahách o občanském právu procesním *de lege ferenda*.

Europeizace je velmi aktuálním tématem. Tento fenomén významně zasahuje do nejrůznějších oblastí práva členských států, civilní proces nevyjímaje. Vzhledem k okolnostem se dá se předpokládat, že právní regulace institutů civilního procesu na úrovni EU bude zřejmě pokračovat i v budoucnosti. Tento trend považuji za prospěšný.

¹²² WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 55

¹²³ STAVINHOVÁ, J., HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Evropské podněty českému civilnímu procesu v* Hurdík, J., Fiala, J. (eds.). *Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie*. Brno : Masarykova univerzita, 2005, str. 290

Ráda bych však upozornila, že tento proces nemůže probíhat neomezeně, ale pouze do určitého rozsahu vymezeného principy subsidiarity a proporcionality. Zásahy do vnitrostátního práva dochází k částečnému zpochybnování suverenity členských států a je proto nutné udržovat tyto zásahy v rámci určitých mezí.

7.2. V rámci Rady Evropy

Rada Evropy vydává rezoluce a doporučení mimo jiné též pro oblast práva civilního procesu. Na rozdíl od EU se však v těchto aktech neomezuje na dílčí otázky s přeshraniční dimenzí, ale zabývá se i koncepčními otázkami civilního procesu. Poskytuje tak určitý model toho, jak by mělo řízení vypadat, aby splňovalo veškeré požadavky práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, s ohledem na to, jak byl tento pojem dotvořen judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.¹²⁴ Existují však i akty Rady Evropy vztahující se k některým významným dílčím otázkám civilního procesu, jako je např. právo na právní pomoc či postavení soudce. Poslední kategorií aktů Rady Evropy týkajících se civilního procesu jsou doporučení spíše technického charakteru. Příkladem doporučení z této poslední kategorie může být doporučení č. Rec (2003) 15 o archivování elektronických dokumentů v právním sektoru.

Činnost Rady Evropy v oblasti civilního procesu by měla být přijímána zejména jako velmi užitečný zdroj inspirace pro budoucí změny občanského práva procesního v členských zemích. Poskytuje koncepční základ, který na úrovni EU absentuje.

¹²⁴ LAVICKÝ, Petr, *Český civilní proces z pohledu aktů Rady Evropy*, 1. ed. Brno : Masarykova Univerzita, 2010, str. 971-987

V rámci práva na spravedlivý proces tak, jak je upraven Úmluvou a konkretizován judikaturou a doporučením Rady Evropy, by základem „civilního procesu budoucnosti“ mělo být efektivní a hospodárné řízení co nejnázne každému dostupné, ve kterém má soud dostatečně silné postavení, které mu umožňuje zasahovat do sporu tam, kde je to zapotřebí.¹²⁵

7.3. UNIDROIT

Za zdroj inspirace z hlediska budoucího sblížení úprav civilního procesu v různých zemích by na mezinárodní úrovni mohly též sloužit Principy nadnárodního civilního procesu (*The Principles of Transnational Civil Procedure*) vypracované UNIDROIT a American Law Institute s cílem napomoci vytvoření společných celosvětových standardů civilního procesu. Vedle toho byla vytvořena i Pravidla nadnárodního civilního procesu (*The Rules of Transnational Civil Procedure*), která se detailněji zabývají úpravou konkrétních institutů. Jedná se o poměrně podrobná pravidla, která ale pravděpodobně právě proto nejsou celosvětově příliš přijímána.¹²⁶

8. Závěr

Cílem této práce bylo komparovat civilní proces ve dvou stěžejních světových systémech práva – kontinentálním a angloamerickém. V obou systémech je úkolem

¹²⁵ WINTEROVÁ, A. a kol., *Civilní právo procesní*, 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, str. 54-55

¹²⁶ STAVINHOVÁ, J., HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Evropské podněty českému civilnímu procesu v Hurdík, J., Fiala, J. (eds.). *Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie*. Brno : Masarykova univerzita, 2005, str. 290-291

soudu poskytovat prostřednictvím civilního procesu ochranu subjektivním právům a jeho cílem by mělo být vydání správného a spravedlivého rozhodnutí v každém konkrétním sporu. Při porovnání postupu, který k vydání takového rozhodnutí směřuje, však nalezneme mezi oběma systémy výrazné odlišnosti. Zásadní rozdíl mezi civilním procesem v kontinentálním a angloamerickém právu spatřuji v rozdělení iniciativy v řízení mezi soud a strany sporu. Zatímco v kontinentální právní kultuře vykonává soudce řadu procesních úkonů a zejména je mu svěřeno provádění procesního dokazování, v angloamerickém je ponechán větší prostor iniciativě stran. To má za následek též odlišnou podobu jednání před soudem. Další významné rozdíly mezi oběma systémy můžeme spatřovat zejména v oblasti pramenů práva. Kontinentální systém je založen na právu psaném, zatímco v angloamerickém je tradičně velmi významným pramenem práva též právo tvořené soudy.

Též jsem se snažila ozřejmit některé důvody, proč se systémy liší. Kromě odlišného historického vývoje a filozofických východisek může být důvodem odlišností též fakt, že se liší případy, které původně byly před soudy převážně projednávány. Dalším důvodem může být vliv porotního soudnictví na utváření podoby anglosaského procesu, který se tomuto uzpůsoboval.

Zdá se, že odlišnosti jsou krok po kroku překonávány a vývoj spěje ke sbližování obou systémů. To je v dnešním globalizovaném světě přirozeným a nevyhnutelným procesem. Zejména na evropské úrovni dochází k jednotné úpravě některých institutů občanského práva procesního. Výhody konvergence právních úprav v moderní společnosti jsou zřejmé. Především dochází k usnadňování mezinárodních transakcí, vede to k lepšímu mezinárodnímu porozumění, zlepšuje se celkové fungování společnosti na globální úrovni, šíření jednotlivých kultur a zejména z ekonomického

hlediska je jednotnost výhodnější. Významně se snižují transakční náklady a zabraňuje se nejistotě spojené s použitím kolizních norem. Nevýhody mohou být spatřovány v tom, že ve snaze o co největší jednotnost a jednoduchost mohou být přehlíženy původní důvody toho, proč se některé instituty vyvinuly a proč zrovna do té podoby, kterou mají. To, že řízení probíhá určitým způsobem, má svůj význam. Pravidla se nevytvořila jen tak nahodile. Vývoj práva je vždy spjat s praxí a právo se formuje tak, aby co nejlépe odpovídalo potřebám společnosti a určité doby. A tak nelze právo měnit bez důkladného zvážení dopadů. Navíc uniformita práva má též za následek stírání rozdílů mezi jednotlivými kulturami a může docházet ke ztrátám na kulturním bohatství. Zdá se však, že právo se dnes mění tak, aby lépe odpovídalo moderní době a dnešní globalizované společnosti. Výhody tak převažují nad nepříliš přesvědčivými argumenty proti. Musíme mít na paměti, že hlavním podnětem k unifikaci právních úprav vždy byla primárně ekonomika a nikoli zkvalitňování práva, a proto by význam a potřebnost konvergence neměly být přeceňovány a prosazovány za každou cenu.

Seznam použité literatury

Publikace

- WINTEROVÁ, Alena, Dita FRINTOVÁ, Alena MACKOVÁ, Tomáš POHL, Josef SALAČ, Petr SMOLÍK, František ZOULÍK a Silvia KUBEŠOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. dopl. vyd. Praha: Linde, 2011, 711 s. ISBN 9788072018420
- KUBŮ, Lubomír, Pavel HUNGR a Petr OSINA. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2007, 335 s. ISBN 9788072016372
- HARVÁNEK, Jaromír. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, c1998, 341 s. ISBN 8021017910
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Čeněk, 2004, 343 s. ISBN 8086473856
- STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr HLAVSA. *Civilní proces a organizace soudnictví*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 660 s. ISBN 8021032715
- ZWEIGERT, K., KÖTZ, H. *An Introduction to Comparative Law*. 3. vydání. New York: Oxford University Press, 1998, ISBN-13: 978-0198268598 ISBN-10: 0198268599
- URFUS, Valentin, Michal SKŘEJPEK a Jaromír KINCL. *Římské právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, 386 s. ISBN 8071790311
- ADAMOVÁ, Karolina, Petr BĚLOVSKÝ, David FALADA, Záboj HORÁK, Vladimír KINDL, Dragutin PELIKÁN, Michal SKŘEJPEK, Rajmund Jiří TRETERA a Radim SELTENREICH. *Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice*. 3. uprav. vyd. Praha: Leges, 2010, 808 s. ISBN 9788087212547
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 9788087212394
- KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, 871 s. ISBN 9788087212875
- POTTER, Harold. *An introduction to the history of English law*. London: Gale, Cengage Learning, 2010, 218 s. ISBN 9781240075232.
- MARTIN, Jacqueline. *The English Legal System*. 7th edition. London: Hodder Education, 2013, ISBN: 978 1 4441 8306 1

- DAVID, René a BRIERLY John E. C. Major Legal Systems in the World Today. 3rd edition. London: Stevens & Sons, 1985, ISBN 0 420 473340 8
- KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: Beck, 1996, XVI, 248 s. ISBN 8071790893
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: Beck, 1995, XVI, 247 s. ISBN 8071790281
- MALLESON, Kate a MOULES, Richard. The Legal System. 4th edition. New York: Oxford University Press, 2010, ISBN 978 0 19 956018 9
- WHITECROSS PATON, George, *A Text-book of Jurisprudence*, 3. vydání editované Davidem P. Derhamem, Oxford University Press, 1964
- MACCORMICK Neil and SUMMERS Robert S., *Interpreting Precedents: a comparative study*, Dartmouth: Aldeshot, 1997, ISBN 1 85521 686 8, Chapter: *Precedent in the United Kingdom* by BANKOVSKI, Z
- SLAPPER, Gary and KELLY, David, The English Legal System, 14. vydání, London: Routledge, 2013, ISBN 978 0 415 63999
- HUNGR, Pavel. *Srovnávací právo: právní kultury*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2008, 130 s. ISBN 9788087071571
- KUKLÍK, Jan. *Poodhalené tváře anglického práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 415 s. ISBN 9788073804411
- LOUGHLIN, Paula a GERLIS, Stephen, *Civil procedure*, 2. vydání, London: Cavendish Publishing Limited, 2004, ISBN 1 85941 775 2
- MARTIN, Jacqueline. The English Legal System. 7th edition. London: Hodder Education, 2013, ISBN: 978 1 4441 8306 1
- SIME, Stuart, A Practical Approach to Civil Procedure, 12. vyd., Oxford: Oxford University Press, 2009, ISBN 978 0 19 956857 4
- STAVINHOVÁ, J., HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. Evropské podněty českému civilnímu procesu. In Hurdík, J., Fiala, J. (eds.). *Východiska a trendy vývoje českého práva po vstupu České republiky do Evropské unie: sborník příspěvků z konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy*

univerzity v Brně dne 5. 10. 2005. Brno : Masarykova univerzita, 2005. (strany 262-291) ISBN 80-210-3892-6

- ZUCKERMAN, Adrian A. S., *Civil Justice in Crisis*, Oxford University Press 1999, ISBN 0 19 829833 1
- BONFIELD, Lloyd, *American law and American legal system in a nutshell*, St. Paul MN: Thompson, West, 2006, ISBN-10: 0314150161, ISBN-13: 9780314150165
- ROWE, Thomas D, Suzanna SHERRY a Jay TIDMARSH. *Civil procedure*. New York: Foundation Press, 2004, 693 s. ISBN 1587787229
- SCHLESINGER Rudolf B., BAADE Hans W., DAMASKA Mirjan R. a HERZOG Peter E., *Comparative Law: Cases-Text-Materials*, 5.vyd., University Casebook Series, 1991, ISBN-13: 978-0314144089 ISBN-10: 0314144080
- DOHERTY Michael, *English and European Legal Systems*, 3. vyd., London:Old Bailey Press, 2003, ISBN 1 85836 494 9
- FLETCHER, G.P., SHEPPARD, S. *American Law in a Global Context*. New York : Oxford University Press, 2005. ISBN: 9780195167238
- HADDEN, Sally E. a BROPHY, Alfred L., *A companion to American legal history*. ebrary,Inc.: E-book, 2013, ISBN 9781118533765, část 1.: str. 5-124, dostupné na <http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10677727>,

Odborné články

- PEJOVIC, Caslav, *Civil Law and Common Law: Two Different Paths Leading to the Same Goal*, Victoria University Wellington Law Review, 2001, str. 817-841
- MACUR Josef, *Civilní proces a zásada projednací*, Bulletin advokacie 1997, str. 13-23
- VYKLIČKÝ, R. NEMETH, M. *Soudcovské rady ve vybraných evropských státech*. Soudce, 2006, č. 10, str. 15-19
- KÖTZ, Hein, *Civil Justice Systems in Europe and the United States*, 1 Duke L. CICLOP's 1 (2009) – (dostupné na <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1138&context=djcl>, 15.4. 2014)

- LAVICKÝ, Petr, *Český civilní proces z pohledu aktů Rady Evropy*, Sborník z konference Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masarykova Univerzita, 2010, str. 971-987 (dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html, 16.4. 2014)
- ŠIMÁČKOVÁ, K. KOLÁČKOVÁ, J. *Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společností*. Právní forum: Praha:ASPI Publishing, Roč.2, č.11, str. 421 a násl.
- KUHN, Zdeněk, *Doktrína stare decisis v zemích common law*. Právník. 1999, č. 8, str. 702 a násl.
- SVÁČEK, J. *Proč je americká justice efektivnější než česká?* Právní rozhledy, 2002 č.7, str. 349-350.
- *The Impact of the Woolf Reforms in the U.K.*, ze dne 19.2. 2009, autor neuveden, dostupné na: <http://www.allenoverly.com/publications/en-gb/Pages/The-Impact-of-the-Woolf-Reforms-in-the-U-K.aspx> (k 1.4. 2013)
- MERRYMAN, John Henry, 'On the Convergence (and Divergence) of the Civil Law and the Common Law', (1981) 17 Stanford Journal of International Law str. 357 a násl., článek vydán též v knize: Merryman JH, David S. Clark, John O. Haley, *The Civil Law Tradition: Europe, Latin America and East Asia*, The Michie Company, Charlottesville/VA, 1994, ISBN-13: 978-1558341807 ISBN-10: 1558341803, str. 21

Internetové zdroje

- <http://www.supremecourt.gov.uk/docs/a-guide-to-bringing-a-case-to-the-uksc.pdf>
- <http://eur-lex.europa.eu/>
- <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>

Judikatura

- *Omychund v Barker* (1745) 1 Atk, 21, 49
- *Compagnie Financière et Commerciale du Pacifique v Peruvian Guano Co* (1882) 11 QBD 55
- *Ward v James* (1966) 1 Q. B. 273
- *Hickman v. Taylor*, 329 U.S. 495 (1947)

Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů, poslední změna provedena zákonem č. 293/2013 Sb., účinným ke dni 1. 1. 2014
- Zivilprozessordnung (Německý civilní soudní řád z roku 1877, ve znění zveřejněném 5. prosince 2005 ve Spolkové sbírce zákonů I S. 3202, ber. 2006 I S. 431, ber. 2007 I S. 1781; poslední změna provedena novelou BGBI. I S. 3786, ke dni 10. 10. 2013); dostupný online na <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/zpo/gesamt.pdf>
- Gerichtsverfassungsgesetz (Německý zákon o uspořádání soudů z roku 1950, ve Spolkové sbírce zákonů BGBI. I S. 1077; poslední změna provedena novelou BGBI. I S. 410, ke dni 23. 4. 2013); dostupný online na <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gvg/gesamt.pdf>
- Civil Procedure Act 1997 a Civil Procedure Rules 1998 (znění k 1. 1. 2014)
- Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2011 Sb., novela zákona o soudních poplatcích, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=269&CT1=0#prilohy> (12. 4. 2014)
- Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské Unie ve znění Lisabonské smlouvy
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/> (11. 4. 2014)

Resumé

Účelem této práce s názvem „Civilní proces v kontinentálním a angloamerickém právním systému“ je poskytnout základní přehled o úpravě civilního procesu v některých zemích obou zmíněných systémů, provést srovnání těchto úprav, upozornit na nejvýznamnější rozdíly a poskytnout výklad o jejich sbližování na mezinárodní, zejména evropské úrovni. Důvodem pro výběr tohoto tématu byl nejen můj zájem o problematiku občanského práva procesního, ale též mé přesvědčení o přínosnosti komparace různých právních řádů pro zdokonalování jednotlivých právních úprav. Vzhledem k neustále se rozšiřující jednotné úpravě některých institutů na evropské úrovni je nepochybně užitečné srovnat národní úpravy v některých zemích. Komparace je založena na studiu právních systémů České republiky a Německa jako zástupců kontinentálního systému a zejména Anglie a Walesu jako zástupců práva anglosaského. Kratší kapitola je věnována též právu USA.

V úvodu jsou popsány cíle této práce, metody využití při zpracování a stručný obsah. Druhá kapitola se zabývá výkladem základních pojmů, který je nezbytný pro správné porozumění vykládané problematice. Třetí kapitola je věnována stručnému nastínění historie civilního procesu, kde je též poskytnut výklad vývoje common law a equity. Hlavní část diplomové práce zabývající se současným občanskoprávním řízením v zemích kontinentálního právního systému, v Anglii a v USA je obsažena ve čtvrté a páté kapitole. Nejprve jsou zde popsány prameny práva a na tomto místě je též zdůrazněna klíčová role psaného práva v kontinentálním systému a judikatury v systému anglosaském. Dále je zde pojednáno o soudních soustavách a roli soudců. Značný prostor je věnován problematice základních zásad ovládajících civilní proces.

V rámci této kapitoly jsou jedna po druhé probrány zásady akuzační a inkviziční, principy dokazování, zásada veřejnosti a ústnosti jednání, průběh řízení a další aspekty ovlivňující podobu civilního procesu. Srovnávací analýza obou systémů podaná v šesté kapitole je zaměřená na porovnání institutů diskutovaných v předchozích kapitolách. Sedmá kapitola popisuje proces europeizace v civilním procesu v rámci Evropské Unie a Rady Evropy a též zmiňuje Pravidla nadnárodního civilního procesu vypracovaná UNIDROIT. V závěru práce jsou též shrnuty výhody a nevýhody sbližování jednotlivých právních úprav.

Summary

The purpose of this thesis named 'Civil procedure in continental law and the Anglo-American legal system' is to provide an overview of the regulation of civil procedure in both mentioned systems, to compare them, highlight the most significant differences between them, and give the information about their convergence on international, mainly European level. The reason for the choice of this topic was my interest in the field of Civil Procedure, but also my belief in the benefit of comparisons of various legal orders in favour of improving them. Because of the on-going process of introducing uniform arrangements of some institutes of civil procedure on the European level, it is undoubtedly useful to compare national legislations in some respective countries. The research is based on study of legislation in Czech Republic and Germany as representatives of the continental system and in particular England and Wales as representatives of the Anglo-Saxon system. A shorter chapter is also devoted to U.S. law.

There are aims of the thesis, methods of research and brief structure described in the introduction. The second chapter deals with the explanation of basics concepts necessary for proper understanding of the research. The third chapter is devoted to brief sketch of the history of civil procedure in respective countries. A detailed description of how common law and law of equity have developed is provided. The body of the thesis dealing with the current civil proceedings in continental law countries and in England and the USA is contained in chapters four and five. The sources of law in respective countries are described at first. The key role of statute law in continental system and of case law in common law system is emphasised. The judicial system and the role of judges are considered next. Substantial space is then dedicated to the main principles governing the civil procedure in respective countries. It considers step by step the adversarial and inquisitorial principle, the principles of evidence, the principle of public and oral proceedings, conduct of the proceedings, and other aspects important for the appearance of the civil proceedings. The comparative analysis of both systems discussed in chapter six is focused on the comparison of the institutes, which were considered in the previous parts of the thesis. The seventh chapter of the thesis describes the process of Europeanization of the civil procedure within the European Union and the Council of Europe, and moreover mentions the Principles of Transnational Civil Procedure drawn up by the UNIDROIT. The pros and cons of convergence of civil procedure are discussed in the conclusion of the thesis.

Klíčová slova

civilní proces

komparace

kontinentální a angloamerický systém práva

Key words

civil procedure

comparison

Continental Law and Anglo-American Legal System